

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

73460

4

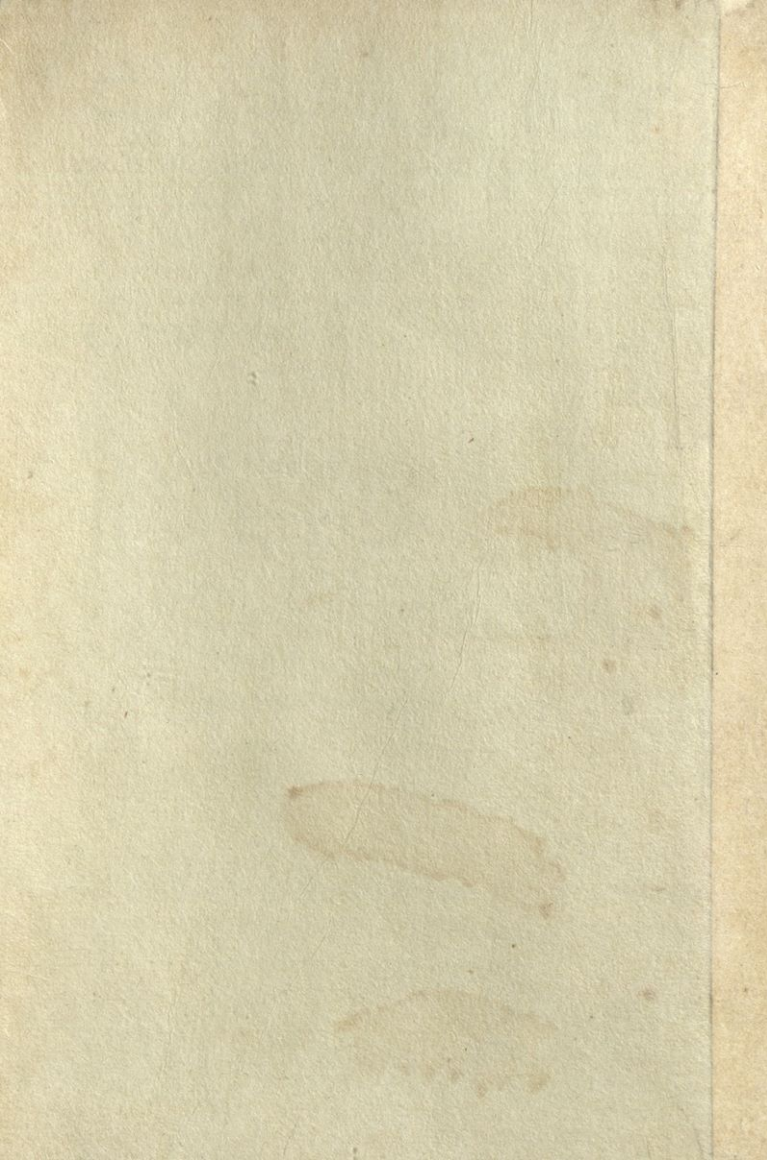
ČE ANJE

VIRGIL ŠČEK

FRAN MILČINSKI:

GOSPODIČNA MICI.

DOMAČE BRANJE

FRAN MILČINSKI:

GOSPODIČNA
MICI

IZDALA KNJIŽEVNA ZALOŽBA „ADRIJA“

73460

N° 7411954

ID=103550720

1. O treh Mickah, starejši, mlajši in najmlajši. —

Naj me blagovoli takoj breniti koklja, če ni sledeča historija skoz in skoz resnična, ne dosti manj. Od konca do kraja je posneta po uradnih spisih, skoraj bi lahko pritisnil pečat podnjo s ptičem in povest ne bi bila več povest, ampak — kapo dol! — javna listina in učena reč. Res in brez šale! Nimajo povsod takega leposlovja.

Pričenjajo se pa ti slavni dogodki recimo pred kakimi petindvajsetimi leti ali kali, nemara baš na dan tretjega decembra — zakaj pa ne? — in nikoder drugod nego v beli Ljubljani.

Tisti dan je proti večeru pričelo snežiti. Tiho, počasi, enakomerno so padali gosti veliki kosmiči. Kakor neskončna koprena so očem zagrinjali hiše in ulico, motno je skoz njih nemi ples mežikala skromna cestna luč.

Hudo pot je imela ženska, ki se je tesno zavita v veliko kocasto ruto počasi pomikala po vijugasti Karlovški cesti proti mestu. S trudom je gazila sprijemajoči se vlažni sneg, segajoč ji čez gleženj. Ali je bila bolna, ali le upehana? Zdaj zdaj se je naslanjala ob zid, sključena zaječala, ozirala se okrog — ali po cilju? — ali po pomoči?

— potem stokaje nadaljevala pot. Srečala ni žive duše. Ni bilo še pozno, ali neprijazno vreme ni nikogar vabilo čez prag. —

Žensko bitje je torej počasi in stokaje rilo naprej skoz snežni metež, vedno češče se ustavljalo, počivalo, iskaje obračalo glavo.

Zdajci ji zazvene v neposredni bližini udarci ob zvon — v stolpu je bilo osem.

Ženska se je oddehnila. Za snežno kopreno je uganila obrise cerkve sv. Florijana — zdaj je vedela, kod je.

Napela je omagujoče svoje sile, krenila v pozstransko ulico na levo in se vlekla naprej. Pri četrlih vratih je postala. Tipajoč je segla po zvoncu, oprijela se za ročaj in ga potegnila, potem pa omahnila na prag — moči so ji bile pri kraju in zdelo se ji je, da bo kar zaspala in se ne bo nikdar več zbudila.

Kakor v polsnu je čula odklepanje vrat, govorjenje moškega glasu in ženskega, pred očmi ji je zabliščala luč, več rok jo je spravilo v zaduhel gorek prostor in potem se ji je mešalo in ni več ločila v svojem spominu, kaj je bilo res od vse grozote in kaj le sen vroče groznice.

Ko se je slednjič prebudila iz dolgega globokega spanja in se do dobra zavedla, je bil velik dan.

Ležala je v mali kamrici na škripajoči postelji, zadeta z visoko pernico. Poleg postelje je stala majhna okrogla gospa v ponošeni mestni obleki, rdečega obraza je bila in drobnih, svetlih oči, in ji je molila belo povito štruco, ki je na enem koncu vekala kakor mlad petelinček, ki bi rad pel, pa še ne zna. Režala se je gospa in se klanjala:

»Dobro jutro, mlada mamica! Ali ste se na spančkali? Hvala Bogu, vse je šlo dobro in naša mala punčka je močna kakor kanonir.« Popestovala je s prisposodbo kanonirja počesčeno štruco: »Pridna bodi, miška!« in pripovedovala: »Vaši mami sem še včeraj poslala pošto po potu, kakor sva se zmenili, ravno sem ga še ujela, že je sedal na voz; drugega mu nisem naročila, kakor da naj jih pozdravi in da prineso kokoš. Tako sva se zmenili z mamo. Če bi bil fantek, bi pa naročila petelinčka.«

Dekle v postelji — komaj je štel osemnajst let — je zatisnilo velike izmučene oči. Pa le za par hipov. Hitro si je uredilo misli in se spomnilo po glavnega, kje je in zakaj. Dvignilo je glavo, opleteno z debelima kitama, in se uprlo na komolca.

»Pokažite!«

Okrogla gospa ji je pomolila jokajočo se štruco pred obraz, bolesten nasmev je spreletel dekletu zagorelo, pa vendar blede lice.

»Majčkena je!«

»Hvala Bogu, recite! Če bi se ponujala na svet velika kakor star kanonir — o jej!«

Ta razlog je bil tehten in mlada mamica se mu je uklonila. Ali miru ji še ni dalo.

»Veka. Nemara je lačna. Ali je ne daste meni?«

»Nič ne skrbite za naju. Ne bova gladu poginili, ne midve, kaj ne, miška moja, midve bova že iz stekleničice pupali, ko pride najin čas. Se ne smeva razvaditi, reci, pri mamici, ko naju mamica ne obdrži. Št-št...«

Mladi mamici sta se orosili očesi. Rada bi bila ugovarjala, vprašala, izvedela... Pa se je iz prve sobe začul droben moški glas. »Žena kh, kh, žena!«

Bolnica se je spomnila glasu, čula ga je bila oni prvi večer . . .

Okrogla gospa je položila otroka na posteljo k nogam, odprla duri iz kamre v sobo, pa je kar na pragu obstala, razkrilila roki in od radostnega presenečenja zacvilila. »Le noter, stara mama, le noter, gospa Lončarka!«

Plosknila je z rokama, ročno se zasukala in stekla nazaj k postelji, vzela otroka in režeča se ga ponujala košati kmetski ženski, ki se je z veliko košaro na roki prerivala skoz duri v kamro.

»Mama!« je zavekalo dekle v postelji.

»Vina sem ti prinesla, kruha in kuro,« je rekla mati in postavila košaro na tla. Potem se je obrnila k detetu, mu naredila križ in vzdihnila: »Kakor je božja volja.«

Ko je bilo vse to opravljeno, je z novim globokim oddihom sedla na rob postelje. Pa je posteljnak tako vznemirljivo pod njo zahreščal, da se je urno spet vzdignila in prenesla pezo svojega života na skrinjo pri vzglavju. Potem je pravila.

»Vidiš, tako je, če otroci ne ubogajo staršev. Ali te nisem zmeraj prav učila? — V Kosezah še nobeden nič ne ve. Le Petru sem povedala tistemu tvojemu. Hotel je kar z menoj. Pa sem mu ubranila — da ne bi ljudje ugibali, sem mu rekla. — Kolikokrat sem te svarila: Pazi se! — Kar je, je — zdaj ne pomaga ne jok, ne stok. Saj se je Peter tudi jokal, kakor otrok se je jokal, ki mu pogača pade v mlako. — Prej bi se cmeril, sem rekla, šema; zdaj je prepozno! Pa je vprašal: kdaj prej? Sem se mu morala smejati, šemi šemastil!«

Obrnila se je proti gospe, ki je z enakomernim »št, št« skušala uspavati nemirno dete. »Ve-

ste, saj se bosta vzela, Menartov Peter in naša. Zdaj se še ne moreta, Petru brani oče. Je sila skop dedec, Petrov oče, še pešká ne da od sebe, kadar jé češplje. Misli, da bo kaj s sabo nesel na oni svet, pa ne bo.«

Hči in mati sta se spogledali in mati je rekla: »Če vas je volja, gospa, pa nesite žival v kuhinjo, jo bomo jedli pri botrinji!«

Pestujoča ženska je odložila dete, ki je bilo slednjič utihnilo, v zibelko za vznožjem. Postrežno je vzela iz košare kregajočo se kuro z zvezanima nogama, tlesknila z jezikom v znak priznanja in odšla po prstih iz kamre.

Zdaj sta bili sami.

Mati se je naslonila k hčeri in ji polglasno pripovedovala:

»Peter mi je dal sto goldinarjev, tukaj le jih imam. Nlič se ni obotavljal. Rekla sem, pa je dal. Še naročal je, da si le vsega privošči — vina in vsega, česar poželiš. Ne bo napačen Peter, če se ne izpridi. — Za rejo, sem rekla, bo treba vsak mesec šest goldinarjev, rejnice so drage, mleko stane in milo . . . in vse, v nesrečo si jo spravil . . . pa ni odrekel. Naj plačuje, saj ima doto! Ti pa moraš tudi nase gledati, če bi te nazadnje le ne vzela — zaupaj dedcu! Več kakor tri ne sme stati reja, trije ostanejo tebi, vrže na leto goldinarjev trideset in šest.«

»Da ne bo punčka stradala, da ne bodo grdo z njo ravnali . . .« je skrbelo mlado mater in se ji je nabiral okoli ustnic jok.

»Nak,« je zatrjevala mati, »brez skrbi, v pošten mora kraj, h krščanskim ljudem, da bodo gledali nanjo in da ne bo umrla. Če bi umrla, bi si

Peter hitro premislil, da te ne vzame. Nič ne rečem čezenj, ampak kaj veš, kakšni so.«

Hči je zamižala. Ali je bila trudna? Ali jo je bolel ta pogovor?

Mati je vzdihnila; »Oče nebeški!« in ker se hči ni genila niti ni dala glasu od sebe, je počasi pobrala košaro in šla v prvo sobo, kjer se je v copenatah sukala okoli mize suhi gospod Muhič in z vročim likalom delil zadnji potrebni blesk novim hlačam, izdelku svojih večjih rok.

Gospod Muhič je z obzirno vljudnostjo prekinil svoje delovanje. Pobrisal je obisku stol in stopil zapirat vrata kamre, da se ne bi budila bolnica. Potem se je spet lotil likala, se prijazno smehljaj, vljudno pokašljeval in ni od same skromnosti nikdar pogledal košatemu obisku v oči, ampak se lovil s pogledi ves čas le po tleh in po kotih.

»Koj pride žena,« se je opravičeval z rahlim glasom. »V župnišče je šla vprašat zaradi krsta.«

»Oče nebeški!« se je spomnila Lončarka. »Saj je res — kako ji bo ime? Če bi bil fant, bi bil Peter, veste, po očetu. Zmeraj sem računala, da bo fant. Fantje so bolj veljavni...«

»Punce so bolj pridne,« je tolažil z vljudnim smehljajem Muhič.

»Se vidi, da so,« je vzdihnila Lončarka. »Ti se nas usmili, oče nebeški! — Micka bo, kaj bi si izbirala takele!«

»Marija je lepo ime,« je pritrdil vljudni krojač, ki je bil dokončal svoje delo in je zdaj zaljubljeno ogledoval čez roko zganjeni plod svoje mojstrske umetnosti. In je dostavil globokoumno besedo: »Grdo ni pravzaprav nobeno ime, da le človek ni grd.«

»Micka bo, pa je,« je ponovil košati obisk, »jaz sem Micka, hči je Micka, naj bo pa še vnučkinja!« —

Da bi modremu temu preudarku in sklepu kdo ugovarjal, ni bilo nikogar pod milim nebom, in zato se je tako zgodilo. Ob treh popoldne je bil krst, gospa in gospod Muhič sta šla za botrico in za botra, gospa Muhič s klobukom — hujc! — in gospod Muhič v črni suknji in brez copat, pa bos tudi ne — seveda — in je bila majhna kranjska Micka več na svetu. Pri botrinji so trčili na njeno zdravje in je gospod Muhič, ki je bil zopet v copatah, izrazil željo, da bi se kmalu zopet videli pri enaki priliki.

Kokoš je bila obširna in ljubezniva, vino je teklo kakor olje in ga je bilo dovolj in splošno občutje je bilo jako ugodno. Zadovoljnost pa se je še podvojila, ko je stara mama svečano položila na mizo pred gospo Muhičevo tri bankovce po deset goldinarjev za uspešni njen trud in za prehrano hčere skozi štirinajst dni, in je stisnila gospodu in gospe, obema, še posebe po en trd tolar v roko, ker sta šla za botra. V onih časih je bilo to dokaj denarja in več, nego ga je gospa Muhičeva običajno služila ob takih dogodkih. No, Lončarka je pač vedela, zakaj ne skopari; potrebovala je še sveta in pomoči izkušene gospe Muhičeve.

Ko sta bili po srečno končani pojedini obe zastopnici nežnega spola sami v kuhinji, kjer je gospa Muhičeva pomivala posodo, tedaj je Lončarka po raznih ovinkih razložila svoje želje.

Pobahala se je najprej, koliko da imajo, da niso nikomur nič dolžni in da se ni še nikdo kesal, kdor jim je pomagal s svetom ali dejanjem. Po-

tem se ji je jezik zasukal na drugo plat in je za-
tarnala o slabih časih, o dolgeh in davkih in kako
je zlasti hudo vdovam, kakršna je ona. In slednjič
je zavila proti cilju in načela vprašanje, kako bi
se napravilo in kam bi dali dete v rejo, da ne bo
zanj preveč stroškov. Čim manj, tem boljše, naj-
rajši pa nič! — Seveda, kar za svojo ne bi hoteli
proč dati punce. Saj pride prej ali slej čas in se
starša poročita in jo vzameta k sebi. Ali par let jo
bo vendar še treba prikrivati in par let, mesec za
mesecem, se nabere plačevanja in gospe ne bo žal,
če ve in bi znala pomagati.

Stara mati je umolknila. Praskala je z nohtom
madež na ognjišču in čakala odgovora.

Gospa Muhičeva si je obrisala roki in rekla:
»Hm, hm!« — Zmajala je glavo, stisnila ustni in
preteklo je nekaj napetih trenutkov, predno ji je
dozorelo premišljevanje v besede: »Šlo bi že, šlo.
Vse gre, če se pozna pot. Nekaj stroškov bo seveda
odkrajja...«

Stara mama je rekla: »Ne bi gledali na kraj-
carje, če prihranimo goldinarjev.«

Gospa Muhičeva se je s svojim ozadjem na-
slonila na ognjišče; sklenila je roki čez prijazni
trebušček in razložila sadove svojih misli: V Trstu
da imajo hišo, ki se ji pravi najdenišnica. V zidu je
kar lina, v lino se položi otrok, pozvoni se, pa pri-
dejo in vzemo otroka in ne vprašajo ne zakaj ne
odkod in je otrok spravljen in ni plačati zanj ne
vinarja. Ta reja da je najcenejša.

Lončarki ni bila neznana najdenišnica niti ne
tuja njenim mislim. Le sama ni marala o njej pri-
četi, da ne bi škodila svojemu ugledu. Vendar se

je delala, kakor da še preudarja in okleva. »Ali se bo dobil otrok nazaj, kadar bi hoteli?«

»Dobil. Brez zaprek. Le kakšen spisek ali kakšno znamenje je treba dati z otrokom, kako pak, da po njem spoznajo onega, ki bi prišel ponj. To vse vem, oh, nisem bila enkrat tam ali dva krat...«

»Ljuba gospa,« je rekla Lončarka in grabila Muhičevo za roko, »v živo dušo nimam takšnega zaupanja kakor v vas. Ne bom pozabila in prvič ko pridem, vam prinesem košek jajec, domačih — se lahko zanesete, da bodo vsa dobra. — Torej vi mislite... Koliko bi pa bilo stroškov?«

Gospa Muhičeva je računala: »Trst je daleč... voznja tja in sem... voz tukaj in v Trstu — voz mora biti, v tem mrazu ne morem črvička prenašati kar na rokah tako daljo, sami recite!... nemara bo še prenočevati treba v Trstu... Trst je drag... Pod tridesetimi goldinarji si ne upam izhajati.« Tako je preudarjala na glas. Tihi račun je bil malo drugačen: »Če mi da tudi le dvajset goldinarjev, mi jih vendar ostane petnajst čistih, ker ne bo treba ne voza ne prenočevanja.«

Toda stara mama ni nič barantala. Kar v svoj hranilnik je šla, tja v globine nedrij, izmotala denarnico, brskala in mečkala po nji in stisnila gospe Muhičevi zahtevano svoto v roko. Obrnila je oči proti nebu v sajasti obok, obrisala si z mezincem kot očesa in izjavila, da se ji otrok smili in da bi dala zanj vse zaklade sveta, da le pride v dobre roke!

Zamislila se je. »Ali ni hiša — kako ste ji rekli? — ravno kakor samostan?«

Muhičeva je prekladala nepričakovano boga-

stvo iz ene roke v drugo. »Samostan, samostan!« je pritrjuje ponavljala, misli pa so ji bile pri denarju in kam ga bo obrnila.

»Glejte,« je rekla Lončarka, »kakšna sreča! In na jajčka ne bom pozabila, ne bo dolgo, da zopet pridem.«

Še sta se pomenili eno in drugo, potem se je Lončarka lepo poslovila od vseh in umirjena mahnila s prazno košaro proti dolenjski mitnici, da ujame kakega voznika, ki jo vzame s sabo do blaženih Kosez, kjer je bila doma. Tačas še ni bilo dolenjske železnice.

Dvanajst dni za materjo se je vrnila v blažene Koseze še Micka Lončarjeva mlajša. Koj za njo pa je zapustila belo Ljubljano še Micka najmlajša. Dobro zavito jo je vlekla gospa Muhičeva v daljni Trst. Podobico Matere božje je bila prerezala na dvoje; eno polovico si je spravila, drugo polovico in krstni list je pa zateknila detetu za poveje. Tam v daljnem Trstu je poiskala najdenišnico, položila dete v lino in pozvonila in ko se je okno odprlo in so roke segle po živi culici, je bilo naročeno ji opravilo srečno končano. Samo kave je še nakupila pet kil, prilike ni kazalo zamuditi, kajti tam doli v Trstu je kava dokaj cenejša nego v Ljubljani in pravijo, da tudi boljša.

Tako je bila vsa reč z Micko najmlajšo jako povoljno urejena, razun da se skrbnemu Petru niti sanjalo ni, kod in kako mu izrejajo otroka. Točno je nosil stari Lončarki prvi dan vsakega meseca svojih šest goldinarjev in je večkrat priložil še kak desetak povrhu bodisi za zdravnika, bodisi za oblekco, bodisi za milo, kavo in sladkor. Stara Lončarka je bila vzorna gospodinja in je ves denar,

izvabljen s to pretvezo ali z drugo, lepo spravljala in hranila. In je bila tudi dobra mati. Ko je čez tri leta Petrov oče umrl za češpljevo peško, ki jo je bil iz skoposti pogoltnil in je ni maral več dati od sebe, in se je kmalu nato zvesti Peter poročil s svojo Micko, mu je žena prinesla poleg drugega celo par sto goldinarjev dote v gotovini; odštela jih je stara Lončarka in so bili vsi iz Petrovega žepa, pa se jim seveda ni poznalo, odkod da so. —

Menartov Peter in mlada Lončarjeva sta bila srečen zakonski par. Pridnih rok, zadovoljnega srca in edina v mislih sta se brižno zavzela za gospodarstvo in gospodinjstvo in božji blagoslov je bil z njima. Ko pa je bil dom urejen, sta sklenila in ukrenila, da vzameta še malo Micko k sebi.

Rekel je Peter: »Čemu bi trosil zanjó denarja, ko jo lahko rediva doma zastonj. Skoraj bo imela štiri leta, tak otrok že kmalu pomaga pri hiši. Še par let, pa bo pasla, ker imamo pašnik v lepem, brez jarkov in grmovja, in zibala bo tudi, če bo treba.«

»Da!« je rekla žena in zardela. »Zdaj je še majceno, zdaj se bo naju še hitro privadilo.«

Mladi gospodar je torej segel še enkrat v žep in naprosil taščo in stara Lončarka se je napotila v Ljubljano k Muhičevi. Nesla je s sabo Menartov denar in poleg Menartovega denarja še rejenega petelinčka z lastnega dvorišča in sta imeli z Muhičevo dolgo posvetovanje, pri katerem je bil petelinček izboren odvetnik, da je šlo vse gladko in po volji.

Napočil je tretji dan in ni bilo še opoldne, že se je pojavila v blaženih Kosezah gospa Muhičeva.

Od važnosti se ji je svetilo lice in za roko je vodila zdravo, živahno dekletce prikupnega lica — malo Micko.

Mlada mama jo je solznega očesa stisnila k sebi in poljubila. »Peter, tebi je podobna.«

Peter je bil ginjen. Pritisnil je palec ob desno nosnico in krepko pihnil skozi levo, obrisal se v rokav in izjavil: »Nemara je res.«

Dekletcu pa so še bliskale oči; venomer se je smejalo in zraven klepetalo po laški in ko so jo do dobra napasli in napojili, se je koj naučila reči ata in mama in silno veselje je zavladelo pri Menartovih.

Gospa Muhičeva, modra ženska, ki je mislila na vse, je bila preskrbela tudi nov krstni list; stara, je rekla, so obdržali »tam«. Sploh vso čast gospe Muhičevi! In je bila tudi primerno pogoščena in ko se je vračala, je prežala še stara Lončarka nanjo pred svojo bajto, da je morala še njej čim natančnejše razložiti, kako je bilo v Trstu. Tedaj je gospa Muhičeva marsikaj povedala, česar pri Menartovih ni, in baš tisto je staro Lončarko najbolj zanimalo in ni vedela, kako bi Muhičevi postregla, in ji je zavezala v ruto bokal prosa, deset jajec in polič suhih hrušk, tako ji je bila hvaležna.

Še nekaj sitnega opravka sta imela Peter in njegova žena: s krstnim listom sta morala v domače župnišče. Lagali bi, če bi trdili, da je bilo gospodu župniku posebno všeč, ko mu je Peter, jedva par mesecev poročen, prijavil anahronizem¹⁾ v osebi štiritletne hčerke Micke. »To ni po božjih postavah,« je rekel gospod župnik. Bil je pa preudaren mož,

¹⁾ časovno nesoglasje.

ki je izprevidel, da se reč ne da več spraviti s sveta, naj še tako živo nasprotuje božjim zapovedim. Vpisal je torej otroka v knjigo in potrebno ukrenil, da se otrok še v krstnih bukvah ljubljanske župnije prepíše kot zakonski.

Tako je bila stvar vnovič in človek bi mislil dokončno zavržena v red in kolo časa se je lahko z mirno vestjo sukalo naprej.

Micka je rasla kakor konoplja, zdrava kakor riba, pridna kakor čebela. Za vse se je zanimala, vsakega dela se lotila. Dobivala je skoro leto za letom bratca ali sestrico, toda kolikor jih je bilo, vsak je bil drugačen, pa nobeden tako čeden kakor ona. Prijazno sta jo gledala oče in mati.

In prijazno jo je gledala tudi stara Lončarka, ki so ji vsak mesec prihajali po pošti trije goldinarji iz Trsta. Dobri so bili in dobra sta bila maselje vina in kos belega kruha, ki si ju je zanje lahko vsak dan privoščila. Pravila je, da dobiva denar iz ustanove, naklonjene ji po bogati žlahti.

Da se je stara Lončarka pri tem nekoliko izognila resnici, ji ni štetu v zlo. Čiste resnice namreč ni mogla povedati, ker bi drugače zahteval denar Peter, njegova žena pa je bila tudi taka, da bi prej z možem držala nego z rodno materjo.

Pa je bila vendar stara Lončarka trdno prepričana, da gredo mesečni trije goldinarji le njej in nikomur drugemu, ker je le ona sama izkuhala to reč in jo napeljala in Muhičeva ji je pomagala, pa jo je za to plačala z bokalom prosa, desetimi jajci in poličem suhih hrušk, in ne skopi Peter. Peter je sploh premalo prebrisan za kaj takega! Lončarka pa Lončarka! Ta se je bila spomnila in sta se zmenili, da gre Muhičeva po malo Micko,

pa vendar v najdenišnici ne pove, da jo vzemo lastni starši k sebi, marveč naj reče, da pride otrok v rejo k mali teti materinega polbrata, torej k sorodstvu, ki ni več v sorodu, in mora potemtakem najdenišnica plačevati zanj rejnino, kakor jo plačuje vsakemu drugemu tujemu človeku do štirinajstega leta otrokovega. Tako se je bilo zgodilo. Peter in njegova žena sta bila dobila deklico, stara Lončarka pa je zanjo prejemale rejnino in sta ji vino in beli kruh déla prav dobro, da je imenitno nosila svoja leta in je mirno zaspala v Gospodu še le, ko ji je s štirinajstim rejenkinim letom usehnil vir nje- nega priboljška.

2. Zagonetna neznanka.

Leta so tekla, mala Micka je rasla, dorasla pod vrh in dobila moža. Izbral ga ji je oče.

Izbranec Nace Smuk je bil vdovec brez otrok. Na sklonjenem hrbtu je nosil že nekaj križev, malo plešast je bil in v obrazu mu je stalo zapisano, da vina baš ne sovraži! Toda imel je lepo domačijo, najlepšo v Kosezah, in je zlasti bil voljan, narediti pismo tako, da bo žena za njim dedič. Preudarjala sta zakonska Menartova: Smuk ni hudoben; kdo ve, morebiti bo ubogal ženo in ne bo več pil čez potrebo, pa bo prav in bosta oba srečna. Če ne in se bo dedec še naprej tako zalival, kakor se zaliva zdaj, ga pa bo skoraj konec, grunt ostane njej in bo tudi prav.

Micka ,pridna in delavna, si s takimi računi ni belila glave; videla je lepo domačijo, ki zane-

marjena hrepeni in kliče po gospodinji, kakor za puščeno dete po materi. Moža je štela le za nezogibno pritiklino pri domačiji, kakor v hlevu voléta. Seveda volè v hlevu, če ne dela dobro, se ga iznebiš in si omisliš boljšega, dedec ti pa ostane in ga moraš gledati in naj ima toliko cesarskih napak, da ga še cigan ne bi maral zastonj...

Micka je torej postala gospodinja in se lotila reda in ker današnji svet tako pelja, da ni moč odsloviti moža, naj je še tak, je tem hitrejše odsloвила njegovega hlapca Rabuzo.

Ta Rabuza je bil oženjen, toda skregan z ženo in sta hodila vsak svojo pot za svojim zaslužkom. Imela sta otrok, kakor če beraču s česalom greš skozi lase, pa se nista kaj prida brigala zanje. Le včasih sta jim prinesla od kake strani kos kruha ali par krompirjev v njih brlog v občinski bajti, drugače so nebogljeni pač živeli pri tisti hiši in tisti skledi, kateri so bili najbolj blizu, kadar je bil čas južine ali večerje. Ta Rabuza je torej služil takrat pri Smuku. Več poslov ni bilo treba, ker je bil večji del sveta oddan v zakup. Pa še Rabuza je bil Smuku bolj pajdaš nego hlapec. Oba sta bila enako vneta uda bratovščine onega svetega Štefana, ki ne stoji v altarju, ampak na mizi, in mora biti poln, a nikar ne vode. Vkupe sta častila tega svetnika, posedala po krčmi in prepričevala drug drugega o svoji imenitnosti; doma pa je žalostno mukala živina lačna in žejna in klicala dobrosrčnih sosedov na pomoč, da ji pride kateri pokladat ali jo napajat.

Ta slavni mož je torej moral od hiše in ga niti ni bilo treba dosti goniti. Izjavil je, da itak ne bi ostal, zakaj batiranka ga ne bo komandirala, in je

šel in odslej rajši dninaril, kadar, koder in kolikor se mu je ljubilo. Na njegovo mesto je prišla grčava Rotička, s stopami kakor slon, z glasom kakor žandar, ki je, če je bilo treba podkovati konja v kobal ga zajahala h kovaču z viržinko v ustih. Bala se ni ne biriča ne hudiča, dela pa tudi ne. — Rotička je bila začetek. Njej sta sledila drugi in tretji posel, čim ju je zahtevala potreba širečega se gospodarstva. V velikem delu so pritegnili v pomoč še Menartovi.

Tako je zlezal Smuk očitno v manjšino in se mu je godilo, kakor se pri nas pač godi manjšinam. Zlasti ko so bili tolikanj navskriž njegovi in njegove boljše polovice nazori o potrebi in koristi pijače. Ne pijače v obče, saj piti mora vsaka stvar, ki diha pod milim nebom, ampak o potrebi in koristi onih odličnejših tekočin, katere so edine prihajale v poštev pri Smuku.

Skratka, dobri Smuk bi bilagal kakor riba na produ, da ni imel izza boljših časov še tupa tam razposojen kak goldinar, ki ni zanj vedela prevarčna in natančna gospodinja. Te kljuge je po malem poterjeval — krede ga je bilo od kraja še sram — da si »ga« je mogel kupiti merico ali dve.

»Ga!« — »Ga« je namreč kratica za blaženo opojno tekočino. »Ga« in nič drugega in najširši krogi vedo, kaj. Iz kratkosti kratice je moč sklepati na obširnost njene vloge, zveni pa iz njene oblike hkrati tajinstveno spoštovanje do pojma, ki tiči zanjo — kakor da ga ne kaže imenovati v nemar.

Da bi rekel, da je Smuka ženitev kaj prida popboljšala, potemtakem ni, da bi rekel. Vendar prve mesece nista preslabo vozila vkupe, dokler se je mlada žena držala modrega materinega nauka in je

molčala, kadar je bil Smuk muhnjen. Če je dedec poln, ne kaže vanj drezati. Toda težko je molčati onemu, ki ima od Boga jezik, od šivilje pa krilo . . .

* * *

Poteklo je blizu leto dni, odkar Smuk ni bil več vdovec, pa je nekega lepega dne zopet sedel v Šipljevi krčmi. Pred njim na mizi je stalo pol litra vina, postrani klobuk na glavi pa je pričal o tedanjem vznešenem razpoloženju svojega gospodarja.

Ob drugi mizi sta stala in se menila sosed Žerjav in krčmar Šipelj, in se je menil Žerjav o Šipljevi čistilnici, ki bi jo bil rad dobil na posodo, Šipelj pa, ki ni rad posojal, je stokal o putiki, ki da se mu oglašča v palcu šepave desne skončine, in sta sukala tok pogovora vsak na svoje kolo.

Dobremu Smuku je bil čas dolg. Prekladal se je z enega komolca na drugi, premikal klobuk iz slikovite lege nad desnim ušesom v še slikovitejšo nad levim, popraskaval se po glavi — pretet in pol, dolgčas je, silen dolgčas! Če bi imela ona dva vsaj pošten oné, pomenek, takšen, da bi se izplačalo vmes ziniti kako moško . . .

Čistilnica, čistilnica! Da bi ga strela, tega Žerjava! Čistilnica! Kakor da njemu, Smuku, oponaša brezdelje in mu zavida kapljo vina. Pri tej vročini! Ob taki vročini ni nikomur zameriti, če ga stisne polič ali dva. Čistilnica! Pojdi se . . .!

Mu je pa še ljubše Šipljevo čvekanje o putiki in bolečinah v palcu. Tod se prej lahko pritakne kaka pametna beseda iz lastnih bogatih izkušenj. In jo je pritaknil.

»Hardun!« je rekel in se preložil na drugi komolec, »ko sem služil komis in so mi šla leta h koncu, hardun! — jaz pa bolan. V hrvaški deželi, oné se pravi mestu — Zagreb. Vroče je bilo, hardun! da so cepali od vročine kakor muhe — mene pa zeblo kakor psa. V špitalu sem ležal marót, pa pravi rogamencarcet in reče: »Smuk, reče, jaz se te ne upam izonegati, kje rajši umreš, tukaj ali doma?«

Hardun! Dobri Smuk je prekinil svojo zanimivo povest — oni dve žlambori ga ne poslušata! Čistilnica in čistilnica! — Zmajal je glavo in počedil dolg in počasen pljunek pod mizo.

Zmislil si je drugo.

Natočil je in polni kozarec porinil tja od sebe, da je pljusknila blažena moča čez rob. »Žerjav, ná, pij!«

Žerjav, bahač štimani, še v mar ni vzel prijazne ponudbe.

Tako je prisilil gostoljubnega Smuka k ponovnemu, nujnejšemu klicanju. »Žerjav, slišiš? Žerjav, ali si gluhi?«

Zdaj se mu je Žerjav vendar oglasil. Ali ne tako, kakor je Smuk pričakoval in je po pravici smel pričakovati. Čevsknil je vanj. »Siten bodi! Sam pij, če si žejen! Če nisi, pa pusti!« In sta se pomeknila s krčmarjem iz sobe.

»O primoj!« je zamrmral Smuk. »O primoj!« Zmajal je z glavo in si popravil klobuk v docela nov, nič manj slikovit položaj.

Nak, ta svet!

Potegnili je pred se kupo, ki jo je bil Žerjav tako neprijazno odklonil, in je malo odpil. Onih dveh ni bilo več čuti v veži. — Smuk je bil sam.

Sam s svojimi mislimi in z nebrojem muh, ki so tekale po mizi, srkale polito vino, letale okoli Smuka, mu sedale na nos in mu silile v usta.

Kaj bi Smuk z muhami! Ali naj muham pripoveduje, kako je bolan ležal v mestu, ki mu pravijo oné — Zagreb? Brigajo ga muhe!

Za družčino so mu torej ostajale le še misli. Pa komaj je pričel misliti, že je stresel glavo in si z novim požirkom poplaknil grlo in možgane: svoje misli — nak! Skoraj so mu muhe bolj všeč.

Zagledal se je vanje, ki so srebale opojno lužo. Kako so zamaknjene v pijačo! Dregneš jo s prstom — kmalu, da se ne prestopi! Diši jim, mrcinam. Muha je nespametna stvar, ve pa le, kaj je dobro. — Hardun! nalezle se ga bodo.

Glej jo, ono-le, kako si brusi noge! Ali se na ples ravna? Ali na boj? Pa se dajmo! Nemara bi še klobuk treščila ob tla, če bi ga imela, kakor se spodobi pijancu, ha! — in na glas zavriskala, kancacija.

»Ji ji ji ji!«

Hudika: Razlegel se je vrisk.

Pa ni treba misliti, da je dobri Smuk tudi le za hipec sodil, da je zavriskala muha — o, Smuk je bil prepameten mož! Harmonike pa so tudi pele poleg vriska in harmonik, ne, harmonik muha ni imela.

Ozrl se je skoz okno. Ha! Rabuza je! Sredi ceste koraka, s klobukom na pramojduš, za klobukom solnčno rožo, veliko kakor pehar, golorok — in vleče in tlači brenčeči meh. Smuk mu je tretji posel, čim ju je zahtevala potreba širečega s pestjo pobunkal po oknu, z glavo mu pomigal.

Rabuza ga je spoznal; z vojaškim okretom je krenil s ceste in z donečo glasbo prikoral v hišo.

»Lani sem kupil ji kilo kofeta,
letos pa hoče cel'ga teleta.
Kje bom jemal,
da bom babam dajal!
Ejupjupjupjup, ejupjupjup!«

se je drl in se spremljal. Končal je s hreščečim akordom, kakor da se je spopadlo krdelo mačk, in postavil svoj orkester na mizo. Rekel ni ne bev, ne mev, ampak si natočil Smukovega vina, ga izpil v dušku in prazni kozarec trdo postavil na mizo. Z visečih brk si je otresel kaplje, potem si je spet oprtal meh. »Mudi se mi.«

Smuk je ugovarjal: »Kam se ti mudi? Todi sedi in pij! Hardun, vroče je — kam boš hodil! Pasje vroče, hardun! kakor takrat, ko so me dali od soldatov in sem bil bolan kakor cucek. — Pij, Rabuza, vem da si žejen! — Ob kozolcu sem ležal, hardun, solnce je žgalo, jaz pa zadet z vojaškim plaščem, se mu reče bandura, in me je zeblo, da sem kar pokal.«

Rabuza je zvrnil drugi kozarec vase in praznega loputnil po mizi. Fff — je puhnil kaplje z brk Smuku v lice, to mu je bilo v zahvalo.

»Mudi se mi, krščen Matiček! Danes je sveta Ana, baba je prišla domov, da dobi za god batine. Grem vezovat. Ji ji ji ji!

Ana podgana, županova hči,
bi se rada možila, pa dote nič ni,«

je zapel in zagodel in brez slovesa odvriskal skozi duri.

Zopet je bil sam dobri Smuk. Potočil je ostanek in ga pocedil váse. — Preklicani Rabuza! — Preudaril je Rabuzo, moža in njegovo početje, in tudi ni zamolčal cilja in konca svojega preudarka: »Ha!« se je zasmeljal kratko, kakor da se mu je zaletela kost, in »Hardun!« je rekel in »Nak!« Tako je razodel posledek svojega preudarka in še glavo je zmajal in prepeljal klobuk na drugo uho in pljunil pod mizo. In bi bil razodel in povedal še marsikaj lepega in vrednega, da se zabeleži in natisne v prid poznejšim rodovom, pa je začutil zunaj v veži krčmarja.

Poklical ga je: »Šipelj! Šipelj!«

»O jeja!« se je slišal vzdih in prišvepal je v sobo kislega obraza Šipelj. »Jeja!« je postokal, vzela z mize prazni polič in spet odšvepal.

Čim se je vrnil, mu je Smuk napil. »Pij, Šipelj, in na dobro zdravje! Mene je tudi imelo, mene! Oné sem mislil — ne boš več trave tlačil. To je bilo takrat, ko so me od soldatov poslali. Vse recnije sem preizkusil, pa ni bilo tistih, da bi mi pomagale. Za kozolcem sem ležal — poslušaj me Šipelj, doli sedi! — in zeblo me je, da so mi zobje peli . . .«

Krčmar je dvignil čašo, toliko, da si je zamočil ustni. »Joj joj!« je rekel in ni zastokal nad vinom — kaj še! — ampak nad palcem desne noge, in se je obrnil zopet vun in spotom godel: »Sitnost sitna!« in ni sitnost veljala Smuku, kaj še! — Šipelj je bil preolikan, da bi žalil gosta, petičnega ali vsaj kreditnega — veljala je Žerjavu, ki se je zopet oglašal pred hišo in se ga ni bilo moč otresti.

Dobri Smuk pa je zopet sameval. Hardun! in o primoj! — sameval čisto sam sredi že omenjenega nebvoja muh, ki so se pasle po mizi, rojile po

sobi, brenčale ob šipah in nagajale Smuku okoli nosa. Sam je bil, grelo ga je, parilo se je razlito vino in dehtelo, muhe so šumele, od daleč mu je bila ob uho enakomerna pesem cepcev ta-ta-ta-ta ta-ta-ta-ta, ta-ta-ta-ta ta-ta-ta-ta, ta-ta-tá ta-ta-tá brez konca in kraja in Smuk bi bil nemara zakinkal.

Morebiti je celo zakinkal — reč je čudna — in morebiti — le sanja. Sanja, da stoji ženska prikazen v durih. Ženska, kakršnih ni v Kosezah, in baš zato je Smuk sodil, da sanja.

Odpiral je oči, da se mu je gubalo čelo, in zijal tja v duri.

Hardun! Niso sanje. Ženska je, iz mesa in krvi, in mlada je — belo, pikasto jopico ima, višnjevo krilo in odprt rdeč solnčnik — suče glavo, obrača oči po kotih in zdajci jo začudeni Smuk tudi čuje: »Ali ni nikogar doma?« in mu je zvenelo po ušesih, kakor da je že prej dvakrat vprašala enako.

Nenadna in nevajena je bila ta prikazen. Zlasti je Smuka bodel v oči rdeči solnčnik. Takih marel ob lepem vremenu ne nosijo ljudje, če niso nemara prav visokega rodu. Zapustila sta ga samozavest in zgovornost in ni zmožel daljšega odgovora nego: »Nikogar.«

Sitno se mu je zdelo, počasi si je nalil, počasi je pil in počasi dotakal; obširno se je odkašljeval, važno sukal klobuk in se praskal po glavi — vse to, da zopet ulovi izgubljeno ravnotežje duha, pa tudi zato, da bi vznemirljiva prikazen z rdečim solnčnikom videla, izprevidela in upoštevala, koliko ima on opravila, in ga ne bi več motila in spravljala v zadrego z ogovori in vprašanji.

Ženska je stala v durih, z robcem si pahljala zrak v zariplo lice in čakala, če bo kanilo še kaj od-

govora. Ni ga bilo. Glasno je dehnila »h!« pa je pogumno stopila v sobo in sedla ob steni na klop kraj mize, kjer je na nasprotnem koncu vladal Smuk.

Sedé je zaprla solnčnik in ga položila poleg sebe. Obrisala si je z majhnim, premočenim robcem čelo in vrat, dala zopet od sebe sapo — h! — položila si roko z razprostrtimi prsti na prsi, zamézala, glavo naslonila nazaj, iz ust pomolila jezik. V tej vledramatični pozi je ostala pet sekund. Dalj žalibog ni mogla — zaradi muh, ki so domišljave smatrale, da je iz ust ponujajoča se sladčica nalašč pripravljena zanje. Še par trenutkov in si je toliko opomogla, da je vzdihnila: »Vročé je.«

Dobri Smuk ni bil vajen občevati z odličnimi osebnostmi. Presenetil ga je bil rdeči solnčnik; vledramatična poza z razkrečenimi prsti na prsih in z jezikom iz ust pa ga je naravnost zbegala. Ne, da so taka bitja na svetu! Menda jim gospodične pravijo in v mestu živé ali kali. Že dve slini je bil požrl, ki sta bili prvotno namenjeni drugam, pa ju je od same obzirnosti sredi pota zatajil in spravil. Pa se je sramoval svoje okorne zadrege in jo premagoval: Saj ni tako visoka. Če bi bila visoka, si je rekel, ne bi k njemu prisedala, k Smuku, in ga ogovarjala. Zapazil je tudi, da ima prepoteno bluzo — visoka gospoda se nemara sploh ne poti!

Pa se je drznil in ji pogledal v obraz: gologlava je, lase ima nafrfrane po čelu, lica je bolj suhega, nosu kljukastega, oči bolj majhnih, ampak živih, da je Smuku kar zaščemelo okoli vratu. Ni napačna, se mu je zdelo, in čudil se je: tuja je, pa obraza vendar tako domačega, kakor da jo je videl že neštetokrat.

Vračal se mu je pogum, popravil si je klobuk lepo na čelo in pritrdil: »Vročé«. Izpregovoril je to besedo in jih pravzaprav ni imel več v svojem načrtu in sporedu. Pa je zagonetna neznanka vanj zrla s takim zanimanjem, da se mu je nerodno zdelo nehati in je dodal še konček: »Vročé. — Har-dun, kakor takrat...«

Govoril je bolj zase, preslabe je imel danes iz-kušnje s svojim pripovedovanjem. Zasukal je klobuk, mahnil z roko, kakor bi podil spomine, in rekel: »Ha!«.

»Grozno!« se mu je čudila tujka in se poleg branila muh, ki so z neomajnim zaupanjem prežale, da se jim slednjič uresniči obljubljeni slastni po-jedina.

»Ja,« je potrdil Smuk z rastočo možatostjo, »tam-le ob tistem-le kozelcu sem ležal,« — po-kazal je s palcem čez ramo — »se pravi: ta kozelc je nov, takrat je stal še stari, vihar ga je podrl ravno tisto jesen in je bilo na svetega Lukeža dan.«

»Kozelc je vaš?« — je vprašala neznanka.

»Moj, čegav pal« — Ob kozelcu sem ležal, s soldaško banduro zadet, solnce je žgalo kakor sam oné, mene pa je zeblo kakor cigana v burji.«

»Ne... ampak...« se je čudila tuja ženska. Glas ji je bil hripav. Dvignila je levico in razkre-čene prste položila na goltanec, zamežala in zopet vznemirila sladkosnedo mušje krdelo z vabljivo sliko slastnega prikuska v odprtih ustih. »Žejna!« je vzdihnila. »Ne vem... in sploh...«

Ne krčmarja niti njegovih ljudi ni bilo v bli-žini. O takem času je na kmetih dovolj nujnejšega dela nego pasti pijanca in njegovo žejo. Smuk je preudarjal, ali bi ali ne bi. Dotočil je v kozarec, ga

počasi pomeknil tja po mizi, in ne da bi pogledal zanimivo neznanko, rekel: »Če se ne gabi!« Potem si je zamišljen mel nos, kakor da ni rekel ničesar.

Neznanka je bila sila presenečena. Rekla je: »O!« in »kaj...« in »Ampak...« in »Res...« in »Grozno!« Slednjič pa je le iztegnila roko po kozarcu. S prstom in robcem si je nežno krog in krog obrisala ustni in s sramežljivim nasmehom nastavila mastni kozarec, ki je prej postal prazen, nega je odstavila — tako majhen je bil. Oziroma ni bil baš majhen, toda njena žeja je bila tako velika.

Prileglo se ji je. »Grozno!« je izjavila in »Hvala!«

Smuk se je ni več bal — pijača ljudi izenači in pobrati. »Nemara ste iz Ljubljane?« je vprašal.

Ženska je pokimala. »Iz Ljubljane.« Nasmehnila se je, tajinstveno je pogledala v strop in zabincala z nogo. »Iz Ljubljane prihajam. Doma sem pa drugod.« Lično je zapela: »La la la...«

Smuk je natočil, si z dlanjo obrisal brke, malo odpil, zopet dotočil in kozarec porinil nazaj po mizi. »Če se vam ljubi.« Spomnil se je krčmarske resnice, ki jo je večkrat slišal iz Šipljevih ust, in jo povedal: »Boljše je dvakrat piti, kakor enkrat biti žejen. Hardun!«

Ženska se ni branila. »Grozno!« je rekla, se s prsti doteknila goltanca in z očitno težavo požrla slino. »Bom še jaz dala za pol.« Krepko je potegnila.

Potem pa se je pričela smejati. Najprej se je smejala kar tako in brez vidnega vzroka, potem se je smejala lastnemu smehu, slednjič ni mogla nehati.

Smuku je bila všeč. Je vsaj prijazna, ne kakor njegova...

Odleglo ji je od smehu in se je oddehnila: »O Marička!« Vstala je in se ozrla skozi okno. »Tisti le kozelc, pravite, je vaš?« — Pogledala je Smuka. »Sem mislila, morebiti je Menartov...«

Smuk se je zavzel. Tako se je zavzel, da se je spozabil in sline ni požrl, ampak jo počasi spustil pod mizo. — Menartov! Odkod ga pozna, Menarta, in kaj naj bi imel Menart pri njegovem, do brega Smuka, kozelcu. Mar ženska ve, da je oženjen z Menartovo Micko? Pa če je, zaradi tega kozelc ni Menartov. Ni in ne bo. — Ta reč Smuku ni bila po godu in prvi slini je sledila druga.

»O, tako me vse zanima!« je vzkliknila neznanca, »ne, ampak res...« in je v dokaz resničnosti te izjave položila razprostrto roko sredi prsi in obrnila oči, da je pogledala kar z belim.

Sedla je zopet, z robcem, zmečkanim v kepico, si je obrisala, čelo, usta in nos in pokimala Smuku: »Oh... jaz... in sploh! — Pod kozelcem ste ležali? Kako je bilo?«

Prijazni odgovor je Smuku razpršil pomisleke. Tako hvaležnega poslušalstva ni bil deležen še nikdar. Privzdignil je klobuk, da se je malo popraskal nad čelom.

»Kako? Ha! — ležal sem, hardun! — in obetalo se mi je: štirim na ramo, hajd v jamo! Pa pride ženska mimo — saj ne vem, ali je bila ženska ali ne, na oči se je kazala, kakor bi bila — in je nesla koš, menda je bila beraške sorte. Pogleda me ženska in vpraša. Kaj mi je, pravi, zakaj da ležim. Oči pa je imela take, hardun! — oči...«

Ozrl se je Smuk po mizi na steklenico, na kozarec, na lužo, na muhe — ozrl se je po sobi na uro, ki je stala, na peč, na métrgo, na podobo sveč

tega Martina v kotu in iskal s katerim predmetom bi lahko prisposobil one oči. In bi se mu bilo nedvomno prej ali slej tudi posrečilo in bi bil čim najtočnejše označil posebnost onih oči.

Ali hvaležna poslušalka se je prehitro začudila: »A ja?« in »Grozno!« Polni ta uspeh je napotil pripovedovalca da je opustil nadaljna prizadevanja zastran prisposodbe in je nadaljeval svojo povest.

»Vprašala me je in jaz ji povem: tako in tako in da me trese oné, mrzlica. Pa me vpraša oné, ženska — saj ne vem, če je bila ženska — kako sem se rečnoval in če sem že pil lužo izza hleva.

Pil.

Vodo od kuhanih mrtvaških kosti?

Pil! — Ni bilo šmenta, da ga ne bi bil vžival, pomagala pa ni nobena reč.

Pa mi je dala še en svet. Hardun, mislil sem, da ne bom mogel. Pa sem zamežal in stisnil nos in sem pil. Prvič — nič! Drugič — nič! Tretjič mi je pa odleglo kakor odrezano.«

Poslušalka se je sila čudila. »Ne ... ampak ... jaz ... kaj je bilo tisto?«

»Ne povem, ker ne smem,« je zavpil Smuk. »Nikomur nisem povedal in ne bom, še že —«

Hotel je reči, da niti lastni ženi ni razodel skrivnosti čudovitega onega leka, pa je zadnji hip zasukal besedo, da ženski že celo ne.

»Nak, vi!« mu je šegavo požugala neznanka in ni odklonila ji vnovič ponudene čaše.

»Kaj sem pil, ne povem,« je junaško razkladal Smuk. »Greh ni bil, drugače bi se moral izpovedati. Grdo pa je bilo in hudo. In še to je rekla, če bi jo še kdaj videl, takrat bo z menoj amen, hajd po gobe.«

Poslušalka je majala glavo in pogledi polni občudovanja se ji niso mogli ločiti od Smuka. »Kdo je neki bila ona ženska?«

»Ne prej je nisem videl ne pozneje. Izza Mencejeve hiše pa je prihajala.«

»Izza Menartove?«

Smuka je zbadlo. Kaj vedno onéga z Menartom! »Izza Mencejeve pravim. Mencej je tam-le, oné — Menart pa tod-le v stran, kjer gleda kos strehe izza oreha.«

Kazal je, tujka je pristopila in se stegovala, da bi boljše videla, in se je naslanjala na rame dobrega Smuka. Vrh oreha in kos strehe sta morala biti dokaj zanimiva, kajti trajalo je nekaj minut, da se ju je tajinstvena tujka nagledala.

Potem je zopet sedla na svoj prostor.

Vzdihnila je: »Svet je godla, mi pa kuhalnice v nji.« Zamežala je, toda se hitro spet otresla mračnih misli. »O, gospod, ne... zakaj ne pijete?... jaz... saj je res...« Natočila mu je in lično zažvrgolela:

»Za čašo vinca rujnega
pošten kristijan življenje da,«

in je pojoč zibala glavo, da človek ni vedel, ali jo je bilo lepše videti ali lepše slišati.

Kar iznenada pa je vprašala: »Menartove — ali jih poznate?«

Hudimana, že zopet Menartovi! Ali me lovi babnica ali kali — je preudarjal Smuk.

»Poznam,« je odgovoril kratko in previdno. Ne kaže, si je mislil, da ji razlagam kako sem zvezan z Menartovo hišo. Spomnil se je svoje žene — kaj bi rekla, če bi ga videla tako-le v veseli družini! Pusto ga je prijelo okoli srca.

»Imajo kaj otrok?« je izpraševala neznanka.

Kam neki meri ljubljanska ta perut, je po mišljajl Smuk. Pokimal je, pa hkrati poskusil, da besedo obrne na drugo plat. Popravil si je klobuk s čela, izjavil: »Hardun!« in zahreščal prelepo pesem od Lovrenca in njegovega čevlja brez podplata.

Pa je bil Smuk slabši pevec nego pivec in je lepo to pesem, komaj jo je pričel, tudi že zavozil in sramotno prekucnil v jarek. »Ha!« se je opravičil, »preveč je vroče«.

»Mogočen glas imate,« ga je pohvalila vljudno tujka, »sploh ... bariton ...«

»Baratom,« je modro pritrdil Smuk. »Ko sem bil soldat, sem tudi znal ogrski — kmalu da boljše kakor kranjski. Kako besedo še zdaj ločim: baratom ... lazica ... skokica ...«

»Slišite,« mu je segla v besedo ona, »jaz sem jako ... in sploh ... ako veste, koliko je star najstarejši od otrok pri Menartovih?«

Smuka je dražilo večno izpraševanje. Mar je na spovedi? Mar je na sodnji? »Kaj jaz vem!« je zagodrnjal. Pa se mu je samemu zazdelo zamalo, da menda res ne ve starosti svoje lastne žene; mislil je in računal: »Kakih štiriindvajset jih bo ali kali.«

»Ali je dekle?« je vprašala tujka. »Jaz sem jako ... vi ne veste ...«

Glej ga spaka, me že ima! si je mislil Smuk. Pomigal je z glavo, ampak omožena. Privlekel je iz da ni več dekle, ampak omožena. Privlekel je iz žepa dve desetici in ju položil na mizo. Tega zasliševanja je bil sit. Plačal bo in šel.

Pa če je bil Smuk sit odgovarjati, čudna tujka ni bila sita izpraševati. »Ne ... ampak ... slišite ...

kako ji je pa ime?« je silila v ubogega Smuka in kar žarile so se ji oči in lica od same zvedavosti.

»Hardun, so muhe danes sitne!« je zamrmral Smuk in se ne ve, na katere da je mislil muhe. »Kako ji bo neki ime? Micka je vsak dan.« Vzdignil se je izza mize in se okrenil proti durim.

Neznanka je tudi vstala. Sklenila je roki in blažena ponovila: »Micka!«

Smuk jo je gledal. Kaj pa ji je, kavki? Pa ne, da je pijana? S te strani bi ga zanimala — ta stran spada takorekoč v njegov strokovnjaški delokrog. Postal je in počakal, kaj bo.

Ni mu bilo žal,

Ženska se je zbudila iz svojega zamaknjenja. »O ... vi ... ali jo vi poznate, Menartovo Micko?«

»Ha!« se je zagrohotal Smuk. »Kaj je ne bom.« Zijal je v ženščino in se ji režal — hardun, da je pijana!«

Takrat pa je tudi ženska prasnila v glasen smeh in vzkliknila: »Micko poznate? Saj sem jaz tista Micka.«

Obrnila se je v kraj, da si je pri bluzi odpela gumb. Privlekla je na dan papirnat zavitek, bluzo je zopet zapela, zavitek pa na mizi razmotala, v roke vzela preperel list, ga razgenila in z njim mahala: »Kdor ne verjame: Eto, moje krstno pismo!«

Smuk se je nehal režati. Morebiti pa ni pijana, ampak zmešana. Še sitnosti bodo zaradi nje in pota. Pomaknil se je počasi proti durim.

V veži so po kamenitem tlaku zapeli koraki, krčmar Šipelj je pogledal v sobo.

»Kaj pa imata,« je vprašal. Žerjava se je bil srečno iznebil, z Žerjavom pa tudi putike.

»Tam-le imaš denar,« je rekel Smuk. — »Ta-le pravi, da je Menartova Micka, ha!«

»Kakšna Micka? Saj Micka je tvoja ne?« je vprašal Šipelj. — Ogleдал si je neznano žensko in ji vzel iz rok list, ki mu ga je molila. »Krstni list? Čegav?«

»Čegav? Moj!« se je prešerno zasmejala neznanka. »Menartova Micka sem jaz in sem prišla starše obiskat. Še bukvice pogledjte!« Vzela jih je iz ovoja na mizi in dala krčmarju.

Smuk je lovil svoje misli, da jih zbere in uredi, krčmar pa je prebiral krstni list in delavsko knjižico in še in še si ogledoval osebo. »Marija Menart, tako stoji zapisano. Podobna je pa tudi stareru Menartu. Pa reci, Smuk, če ni!«

Vrnil ji je list in knjižico, zažvižgal in udaril Smuka po rami. »Smuk, brhko si dobil žlahto — lahko daš za likof!«

Smuku nekaj ni bilo prav, pa sam ni vedel kaj. »Južinat grem,« je zamrmral in šel brez slovesa.

3. Sirota išče starše.

Oče Menart je odklanjal novi rodbinski prirastek, ki mu je tako nepričakovano padel v hišo. Odklanjal ga je odločno, toda brez razburjenja — trezno in ravnodušno, kakor se spodobi kranjski korenini.

Obračal in sukal je krstni list in delavsko knjižico med grčavimi svojimi prsti, pa oboje zopet vrnil nepovabljenemu gostu.

»Kaj hočem s papirji! Mi imamo svojč Micko, zredili smo jo, omožili in odrajtali, čemu nam bo nova?«

Nova Micka pa je rekla: »O, ... nak! ... Jaz ne vem ... ampak ... Lepi ste starši, ki zametate svojo hčer ... in tako ... To me jako ...« Položila je prste na prsi in stresla glavo. »Ali če ni vam za otroka, je pa meni za starše, da veste. Jaz sem reva ... in sploh ... in sem tudi potrebna dote. Jaz sem jako ...« In se je v podkrepitev vsega tega vsedla na klop in si pokrila oči z robcem.

Šlo je proti opoldne in vsa družina je bila pri domu in čakala južine.

»Dvojčkov nemara nisi imela?« se je obrnil gospodar proti ženi.

»Šema!« je odgovorila žena v zanikalnem zmislu. Tesno pa ji je bilo pri srcu. Niti sanjala se ji ni možnost takega zapletka! Ali zdaj, ko je gledala ženščino pred sabo, ji je bilo kar jasno: Ta je moja hči, ne ona, ki smo jo redili. — Spominjala se je možu prikritih zvijač rajнке matere ob rojstvu hčerke Micke in vedela je in se bala: zdajle prihaja kazen za laži.

»Lahko da je zmota,« je omenjal oče Menart, »kaj vem, kje in kako ste dobili papirje.« Ali pa goljufija — je nameraval dostaviti. Toda ni si mogel utajiti, kako je podobna njegovi mlajši deci: iste sive oči, isti ravni nos, isti malo zabrekli vrat — in šlo mu je skoz spomin, da so v šali radi dražili Micko, ono, ki so jo dali Smuku, da je druge sorte in da ni podobna ne očetu ne materi.

»Zmota! O, kakšna zmota?« je ugovarjala nova Micka in vzela robec izpred oči in niso bile oči prav nič mokre. »Vi ste jako ... Jaz ne vem ...

in sploh... Tukaj je krstni list, ali vidite kolek, ali veste, kaj je kolek? Če ne verjamete meni, poglejte kolek!... Grozno!... O, ni treba misliti, da sem goljufica, in sploh... lahko vprašate Čezuljo v Prapretnem, naj pa priseže, da me je dobila v rejo iz špitala tržaškega in krstni list z menoj... ta kolek je veljaven pred vsako sodnijo... in sem bila pri Čezulji do štirinajstega leta. Jaz sem jako... Pri Sv. Jakobu sem tudi bila, kjer sem krščena, pogledali so kolek in so vedeli... tam so drugače olizkani gospodje! — niso rekli, da nisem prava, še pripisali so mi, da sta se moja starša poročila in kje da sta. Vsak otrok ima starše, — da bi jih le jaz ne imela? Iz zraka nisem padla, kaj pa mislite!«

Tako je govorila in se hkrati in sproti sama divila svoji govornosti. O — ona!

Ta in pa strgani dohtar! si je mislil gospodar in je vprašal:

»Vi ste tržaški otrok, pravite? Naše Micke vendar nismo v Trst dali v rejo in v špital? Kaj, žena?«

Žena je odgovorila in je bil njen odgovor bolj zadirljiv nego je zaslužilo stvarno vprašanje. »Kaj jaz vem! Vse sta ravnala ti in rajnka mama. Jaz nič ne vem.«

Posegla je vmes nova Micka. »Res žalostno! Iz take hiše otrok, pa v tržaški špital! To je jako... In mi niste dali druge dote s sabo... in sploh... samo krstni list in to-le polovico podobice.« Vzela jo je iz delavske knjižice. »Grozno! To je vse, drugega nimam dozdej od svojih staršev. O! Lepa dota! Jako!« Spet si je šla z robcem prek oči.

Menartovka se je zdrznila, ko je uzrla podo-

bico — vedela je o nji iz materinega pripovedovanja. Obrnila se je v stran, globoko je šla po sapo.

Menart je pogledal ženo, pa mu je umikala oči. Skomizgnil je z ramami. »Eno sem odrajtal, kaj mi bo zdaj druga!«

Hči Urša je prinesla južino na mizo, orjaško skledo. Kadilo se je iz nje kakor iz žrtvenika in zadišalo je po zabeli.

Nova Micka je pobrala svoje listine, jih zavila v zavitek in spravila v svoj arhiv tam za bluzo. Duša ji je bila užaljena in tresla se ji je roka...

»O,« je rekla, »vi ste jako... jaz sem jako... svet je jako... ne vem... že vem... se že še vidimo... pri doktorju... na sodnji... o, gospodje me poznajo... in sploh...« Varana v svojih najsvetejših občutkih je kar prekipevala takih in enakih gorjupih očitkov in mrkih groženj.

Besedo ji je prekinil sam ljubi Bog.

Zazvonilo je opoldne.

Oče Menart je z umerjeno kretnjo snel klobuk in ga vrgel na klop. Prekrižal se je in pričel moliti angelsko češčenje in družina v sobi in v veži mu je odgovarjala v polglasnem zboru, ki je tudi ljubljanska Micka v njem sodelovala trudeč se, da se odlikuje z nežnostjo glasu in z izrazitostjo predavanja.

»Molili ste z nami, pa še jejte z nami!« jo je kratko povabil gospodar in se porinil za mizo na svoj običajni prostor v kot pod podobo svetega Petra, svojega patrona. »Bog žegnaj, troštar sveti Duh!«

»Joger božji sveti šentjanž!« je vzdihnila mati. Gost se ni branil in je prisedel.

Zbral se je tudi domači naraščaj iz kuhinje in veže, najmlajši Francek, imenovan ‚Cek‘, pa s peči, kjer je skrit v kot vlekel pogovor na uho, in jih je bilo šest glav.

Sedeli so in zajemali.

Otroci so si pasli radovedne oči ob zanimivem gostu, mati je molčala in gledala predse v mizo in jed, gospodar pa je brez naglice izpraševal, mirno odgovarjal in hkrati preudarjal zamotano to reč. Nemo so hodile žlice svojo enakomerno pot.

Nova Micka je jedla bolj malo. Morebiti ji ni dišalo, morebiti pa je bila lesena žlica prevelika za njena gosposka usta, ki so bila že vobče majhna, danes pa še manjša nego običajno — o, naj vidi kmet, s kom mu je opraviti! Odgovarjala pa je ljudomilo in olikano, spodobno svojemu stanu.

Razodela je, da živi že nekaj let v mestu, sploh se šteje za mestno. Namignila je, da se ji zde ljudje na kmetih jako . . . Vendar je ostro to sodbo takoj omilila omejujoč njeno veljavo le na Pra-pretno, kjer je bila vzrejena. In se je videlo njeni obzirnosti celo umestno pripomniti, da so tukaj v Kosezah ljudje pravzaprav drugačni in vsi jako... Zlasti v tej hiši, je rekla, je kakor v paradižu, ker ni nič muh. Kar srce jo boli, je rekla in položila roko z razprostrtimi prsti sredi prsi, kakor da ima tam srce — če se spominja Ljubljane . . . in pijani moški v Ljubljani, kakšne kvantajo, nak! — polovice njih kvant niti ne razume. Res! Grozno!

Na vprašanje gospodarjevo, kod, zakaj in kakšen da ima posel s pijanci in kvantači, je rekla, da tega ni nikoli rekla. O, kaj pa mislijo! Ima dobro službo, imenitno službo, več služeb, sploh, kar trgajo se zanjo. Pri katerem da je gospodarju, se

sploh ne da povedati, ker jih je več in so v kompaniji. Imenitni gospodje... pet hiš imajo in še jih zidajo.

Gospodar si je mislil: malto nosi pri zidarjih. Ko je sklonila glavo, si jo je ogledal, ali je oguljena od škafa. Nak, visoko ima nafrfrane lase. —

Micka iz Ljubljane pa je nadaljevala, da ima zdaj pravzaprav drugačno službo. Ena gospodična — prijateljica gospodična Fini — ta jo je za božjo voljo prosila, naj bo tako prijazna in ji hodi ob nedeljah pomagat. Grozno jo je prosila, ne, res! — Gospodična Mici, je rekla ta gospodična, gospodična Mici, s povzdignjenimi rokami vas prosim, gospodična, ni drugače, hodite mi pomagat, na kolnih vas prosim! Res... grozno! Saj se mi ponujajo, je rekla, ampak vsake šavre ne vzamem, v vas pa imam zaupanje, gospodična Mici, vem, da mi ne odrečete. Tako je govorila gospodična Fini — res! lahko jo vprašajo. Kaj je hotela! Ni se mogla ubraniti, pa pomaga gospodični Fini. Ob nedeljah in praznikih. Jako... O, kaka gospoda tja zahaja! Celo župan, ki je jako... in en major, krono ima na cigaretni dozi... grozno! — gotovo je baron ali grof in je sploh jako... in vsi samo njo kličejo: gospodična Mici in gospodična Mici in gospodična Mici — o, to se sploh ne da povedati!

Gospodična Mici se je bila tako razvnela ob svoji važnosti in slavi, da je pozabila na hladni sprejem, kar gorelo ji je z lic in iz oči.

Natakarica bo, je ugenil gospodar. — Ozrl se je okoli mize, ali so vsi gotovi, odložil žlico, se prekrizal in so molili.

»Še v župnišče lahko gremo,« je rekel, »naj še gospod pregleda vaše spiske in krstno knjigo.«

Otroci so se razpršili vsak na svoje delo, mati se je šla obleč, oče je stopil še v hlev. Gospodična Mici pa je sedla pred hišo in se skušala sprijazniti z najmlajšim, s Cekom, ki jo je hodil kukat pri vežnih vratih; klical jo je: »Gospodična Mici!« — čim pa se je ozrla, ji je hitro pomolil jezik in smuknil nazaj za duri. Pa se gospodični Mici ni zdelo vredno, kazati zamere.

Vrnivši se iz hleva, je gospodar oblekel suknjič, viseč ob hiši na oknu, in si odrgnil škornja ob travo. Poklical je ženo in pozval gosta. »Zdaj-le gospoda ravno še ujamemo. Potem ima navado, da gre v uljnak in ne sme nihče do njega. Kuharica pravi, da študira pridigo. Pa ne vem, če jo; zastran mene jo lahko. Zdajle po kosilu je še najbolj pri volji.«

Šli so. —

Postarni gospod župnik je sedel v kotu svoje oguljene zofe, ki je bila tudi že davno polnoletna, okoli nog se mu je smukala marogasta mačka, na mizi se je kadila črna kava. Zdajzdaj je napel zdravordeči lici in puhnil predse; včasi je s počasno roko zamahnil proti nosu in prepodil nadležno muho in ni bil nič slabše volje kakor po navadi. Prav dobre seveda ni bil in kdo bi mogel biti, kateri ima oči in ima vest in gleda zanikarnost tega sveta, ki na vseh koncih in krajih poganja svoj nečimurni cvet in ga ne moreš iztrebiti ob vsem neugnanem prizadevanju.

Zdajci mu je pozornost zbudil šunder po stopnicah. Šunder je prihajal bliže in bliže in nekdo je potrkal na duri — »bum, bum!« z okorno pestjo, kakor pač trka trda kmetska roka.

»Le not!« je zaklical župnik in ko so se počasi odpirala vrata, je dostavil: »Pa si prej škornje obriši zunaj ob slami, kdor si!«

»Sem si jih«, je odgovoril oče Menart, »hvaljen bodi Jezus Kristus!« — in je vstopivši v sobo spoštljivo kleknil s kolena. Za Menartom sta se porinili v sobo žena in gospodična Mici in se ustavili pri durih — o ničemurnost: gospodična Mici s frizuro in z rdečim solnčnikom! Začuden in dolg je bil pogled in nič kaj prijazen, ki je švignil vanjo tamkaj od zofe.

Oče Menart je kratko in jedrnato povedal, kako in kaj in oddal listine.

Poslušal ga je župnik in ni zinil besede, gubal pa je čelo. Pogledaval je krstni list in delavsko knjižico, ali pogled se mu je po sili obračal od važnih teh listin proti durim, iz oči se mu je bliskalo in niso strele letele nikamor drugam nego na lastnico teh listin. In ko je oče Menart končal, se je župnik oberoč oprl ob mizo in je v vsem svojem obilnem veličastvu vstal. Dvignil je roko in z iztegnjenim kazalcem pokazal na gospodično Mici in zagrmel: »Mule, mule, mule!«

Gospodična Mici je bila iznenadena. Komu je to veljalo? Kaj je pomenilo? Vprašuje je, uprla svoje oči v gospoda, vprašuje položila razprostrte prste na bele prsi s črnimi pikami.

»Ti, ti, da, ti!« je z gromkim glasom potrjeval ogorčeni župnik. »Tako nafrfrane lase nosijo mule in ne poštena dekleta. In rdeč parazol se tudi ne spodobi krščanskemu človeku!«

Gospodična Mici je bila užaljena. »Pardon!« je rekla ...

Samo te besedice je bil še potreben gospod.

»Vun,« je zagrmel, »vun, pohujšanje, zglavnik peklenški!«

Grozno! Ali bi mu jih bila povedala gospodična Mici, pošteno, brez strahu in brez ovinkov! Ali bi jih bil slišal, kakršne je zaslužil: Jako . . . in sploh . . . in vse . . . ! Toda prepadena Menartovka je hitela odpirat vrata in pomagat gospodični Mici vun in je stala gospodična Mici zunaj, še preden je bila zajela ono količino sape, kolikor je je potrebovala za nameravano izjavo.

Docela pa ji besede vendar niso zatrli. Stopala je po stopnicah navzdol in ko so jo stopinje prinesle mimo kuhinjskih vrat, se je ustavila in zabrusila v kuhinjo: »Sem že lepše gospode videla, kakor je vaš.« Zabrusila jih je uničujoče besede in šla, kuharica pa je gledala, kdo je to, da je prišel k staremu njenemu gospodu Francu iskat lepote... Pred župniščem je bila senca. Gospodična je nazvlic senci neizprosno odprla solnčnik, jezno je pogledala gor v okno — »naj počí!« je rekla. Neugnana se je šetala pred hišo in čakala.

Zgorej se je opravičeval Menart: »Gospod, jaz mislim, da nimam pravice, ji ukazovati, kakšna naj bo.« Njegova žena je majala glavo in sklepala roke, da si upa deklina in reče gospodu pardon — taka sramota!

Gospod župnik se je pomiril. Stopil je k pultu, odprl veliko knjigo, gledal vanjo in jo primerjal s krstnim listom. Potem se je obrnil k Menartovki in jo vprašal zastran babice, ki je bila pri rojstvu hčere Mice. Pa je vprašana žena proseče pogledala župnika in se s prstom doteknila ust in je župnik rekel Menartu, naj stopi v hlev in si ogleda cika: stega vola, kaj mu je, da ne mara žreti.

Menart je ubogal in si ogledal žival in se mu je zdela ješča in zdrava — drugače če bi se hlinila. Še se je sukal okoli nje, ko je čul, da ga kličejo gor. Ubogal je in šel, niti si ni pozabil obrisati škornjev, preden je vstopil.

Žena je stala pri oknu, usekovala se je in imela objokane oči, gospod pa je razložil Menartu, da zdajle še ne more povedati kaj gotovega. V bukvah je ona Mica, ki je poročena s Smukom, vpisana za pravo Menartovo hčer. Čudno pa je vendar, da ima ta nova deklina pravi stari krstni list in je na krstnem listu vzad pečat tržaške najdenišnice. Na tem pregrešnem svetu je pač vse mogoče... Pisal bo najdenišnici, potem bo že prišla resnica na dan, ali in kod je pomota ali goljufija ali kali. Vse drugo mu bo žena sama razjasnila.

Zahvalila sta se in šla.

Izpred župnišča se jima je pridružila še gospodična Mici, ki je zdaj iz lastnega nagiba zaprla pohujšljivi solnčnik. Molče so korakali proti domu. Pred domačim pragom je gospodar postal in ogovoril gospodično:

»Gospod bo pisal v Trst. Teh par dni lahko ostanete pri nas, da pride odgovor. Saj jela imamo dovolj za vse. — Dela pa tudi!« je dostavil resno.

4. Sirota najde starše.

Nebogljeno sirotče zapuščeno blodi po širokem svetu za sledovi ljubljenih svojih staršev — blažena sreča, če jih najde! — Kako lep je tak prigodek, kako ganljiv, kar solza se ti utrne in si moraš obrisati oči in nos!

Gospodična Mici je bila v onem presrečnem položaju, da je našla svoja iskreno zaželjena roditelja. Vse in sleherno ji seveda ni bilo čisto po volji. Toda vprašam: Kdo je tisti pod božjim solncem, da mu je sreča popolna? — Odgovor: Ni ga!

Tako ji ni bilo všeč niti ni odobravati, da so se ji sorojenci nespodobno muzali. Namesto da so ponosni na novo sestro, ne? — ki prihaja iz mesta, ne? — in je grozno olikana in sploh... se ji prikrito rogajo: Gospodična, ali greste gnoj kidat? — Gospodična, prešiči krulijo, lačni so! — Mar ji štejejo v sramoto, da ni zarobljen zmazek — kmalu bi dostavila — kmetski, ampak, da je gospodična?

Včasi se ji je celo zdelo, da nabira kateri usta ne le za »gospodično«, ampak celo za ono drugo besedo, ki jo je morala slišati v župnišču — o, naj se drzne kateri!...

Zlasti sestra Urša je najbolj počenjla in je bilo gospodični Mici slednjič preveč in se je postavila in jo prijala in jo vprašala, čemu se vesomer reži in tako...

»Vesela sem,« je odgovorila Urša in je kazala bele zobe.

»O,« je rekla gospodična, »vesela — to se lahko verjame ali ne, in sploh... povej, zakaj si vesela!«

»Srček,« se je široko zasmejala Urša, »zakaj sem vesela? Zato, ker imam škač, moj ljubček zlati, in mi ni treba v perišču nositi pomij.« In se je zasukala na peti. —

Jéla je bilo res dovolj. Toda njen okus ji je bila že oblažila mestna kultura in zato ji je bil — s priliko povedano — golaž ljubši od žganjcev. Ne da bi bila izbirčna, o! — jedla je, da ostanemo pri

priliki, golaž in naj je bil že trikrat pogret in magari začinjen z grilom. Izbirčna torej ni bila in ko je dajala golažu prednost pred žganjci, povaljanim obrezinam gnjati pa prednost pred dehtečo ocvirkovo kašo in je čislala plesnjivo branjevsko pogačo nad zdravi kmetski kruh, to ni bila snednost, kje neki, marveč le izraz višje kulturnosti.

Še bolj od hrane pa se je odlični njeni osebnosti upiralo delo. Vsak človek pač ni za vsak posel in sploh . . . delavne obleke ni imela s sabo, bila je jako . . . Silil je pa tudi ni resno nikdo, saj je bila še gost.

Tako ji je preostajalo časa, da je posedala pred hišo, polglasno prepevala »lalala« in si zdaj z eno roko, zdaj z drugo rahlo otipavala umetelno frizuro, ali še sedi na pravem koncu.

Ali pa je z rdečim solnčnikom v roki počasi krenila po vasi, ljudomilo se ozirajoč na desno in na levo, tukaj ogovarjala psa, tam klicala puto. Pri Šipljevi krčmi se je ustavila, ondu je bil najlepši razgled ali kali — kar ločiti se ni mogla od razgleda in se je sukala in obirala, ali se ne prikaže kdo iz krčme in jo ogovori.

Dopoldne in popoldne in po večkrat je hodila to pot in se je rado zgodilo, da se je res pojavil na pragu Šipelj in jo prijazno pozdravil: »Bog daj, gospodična!«

O, Šipelj je bil gostilničar, torej olikan človek: ta se ni norčeval! Ko je rekel »gospodična«, je tudi mislil »gospodična«. Izobražen mož, ki je znal povedati kako besede o vremenu . . . in sploh . . . in vprašal po počutkih . . . in tako . . . in kaj delajo doma. Namreč doma pri Menartovih. O, zanj ni bilo treba šele odgovora iz Trsta, sam je imel to:

liko pameti, da je razumel krstni list in vedel, kod je njen dom. Fin mož! Kako pozorno je znal poslušati, da je bilo veselje mu pripovedovati. — Pa mu je pravila kaj malega o Menartovih, kaj več o sebi, pol po resnici, pol kar tako, kakor ji je baš prihajalo na jezik, in poleg sama napeljevala in lovila besede, kaj da mislijo o njej v Kosezah in kaj da govore in kako kaj cenijo Menartovo domačijo.

Menila se je s Šipljem in gledala in poslušala, ali se ne oglasi kaj iz gostilne. Če bi bil Smuk na primer notri in bi jo povabil, ne bi se pomišljala in bi se odzvala — zakaj pa ne! Saj je vendar njen svak — in imovit je tudi, še bolj nego Menart.

Toda iz gostilne ni bilo glasu, vsaj ne pravega. Pa je napravila s solnčnikom v cestni prah svoj monogram in izjavila: »O . . .« in »sploh . . .« in »da je jako« . . . in »da mora zopet domov«. Naklonjeno je pokimala gospodu Šiplju in nesla svojo zanimivo osebnost zopet na klop pred Menartovo hišo.

Tako sta ji enolično potekala in potekla drugi dan in tretji in zbuvalo se ji je domotožje po Ljubljani in po ljubljanskih živih in neživih ugodnostih.

Da bi le že prišel odgovor iz Trsta!

Da ji odgovor prinese neovržno potrdilo njene pravice, o tem je bila trdno uverjena. Preudarjala je le, koliko bi potem zahtevala od staršev dote. Če bi vsaj vedela, koliko je dobila ona Micka, ki so jo omožili s Smukom. Še enkrat toliko ji morajo dati nego so dali oni, ki niti ni bila njih hči! Najmanj še enkrat toliko! — Ko pa dobi doto: tisti hip adijo in nazaj v Ljubljano — o, tukaj v Kosezah bi skoprnela od dolgega časa!

Četrty dan ji je slednjič prinesel konček izpremembe in razvedrila.

Bilo je v drugič ta dan, da se je šetaje zibala s solnčnikom v roki po običajni poti proti Šiplju, pa jo je že od daleč pozdravljaj hrupen smeh iz gostilne. Po šipi so bunkale pesti in ko je prišla bliže, se je skoz vrata prismehljal krčmar:

»Gospodična,« se ji je klanjal s praga, »notri sta dva gospoda, nista dosti drugačna kakor kavalirja. Priporočata se vam in vas prosita, da pridete k njima v vas, če niste previsoki.«

Ne, visoka ni bila gospodična! Navzlic svojemu stanu ni bila visoka! Niti se ni bala krčem vobče. Ali imela je manire in zato se je malce pomišljala in je položila razkrečene prste na črnopikaste prsi in izjavila, da je jako . . .

»Niso tuji ljudje,« jo je smehljaje potolažil šipelj, »Smuk je, vaš tast.«

Ozrla se je proti domu, ali jo kdo gleda, in je vstopila.

Dva gosta sta bila notri, Smuk in Rabuza.

Smuku se nekaj ni ujemalo v želodcu in je bil čmeren. Kaj čuda, ko ne dobiva doma po volji hrane — je sodil in obsojal dobri Smuk. Spadal je med ljudi, ki jim škodi, tako mislijo, vedno le jed, nikdar ne pijača — bognedaj včerajšnji kanoņ, rajši lanske kumarice!

Tem glasnejši je bil Rabuza. Sedel je bolj na hrbtu nego drugod, za klobukom se mu je zibalo orehovo pero, svoji dolgi nogi pa je stezal daleč pod mizo, da sta gledali na drugem koncu izpod nje.

»Fantje, bežite, dekleta gredo!« se je prijazno zadrl, da so šipe zapele. Zavedel pa se je takoj tudi

družabnih dolžnosti, ki jih ima človek, ki ni dosti drugačen nego kavalir, in je pozdravil in izpregovoril: »Krščen Matiček — ta pa ta, lepa kakor nova cvancarca! Še odkril bi se ji, če bi se ji mogel, pa se ne morem, ko imam kremplje v žepu!«

»Veste,« ga je opravičeval krčmar, »to je Rabuza«.

»Rabuza Janez,« je dostavil predstavljeni in pojasnil. »Goljufali so me; bi moral biti Florijan, pa so se babnice zaklepetale, da so res zamudile svetega Florijana in so me ujele šele na svetega Janeza dan. Pa bi bil rajši Florijan. Florijan ni samo po cerkvah spoštovan, ampak tudi med svetom.«

»Hardun!« je rekel Smuk, da ni bil čisto tih, in se je popraskal pod klobukom.

»Haha,« se je smejal krčmar in se zadovoljno gugal na krivih nogah. »Še v gostilnah ga časte, Florijana, kaj ne?« — Primeknil je gospodični stol in je prinesel kozarec; bil je resnično izobražen človek, ki je vedel, da gospodična ne more piti iz istega kozarca kakor ona dva mustačarja, nermara bi še nji zrasle brke.

Smuk je natakal, pa je poleg majal glavo in mrmral, tresla se mu je roka — očitni dokaz, da je še premalo pil.

Gospodična je gledala Smuka in je gledala kozarec in je obračala oči, kar čudno je prihajalo Smuku pri srcu. »Ne . . .« je ugovarjala, »ampak res . . . o vi . . . slišite . . .« Ko pa je bilo natočeno, si je s prstom in robcem čedno obrisala usta, trčila s Smukovim kozarcem, se sramežljivo nasmejala in pila in se ji ni slabo odtekalo.

»Živio,« je kričal Rabuza, »zakaj si jo pa vzeli!« in je sam sebi odgovarjal: »Zato ker je bila brdka. — Saj je res, krščen Matiček! Muhe silijo v vas, še požrle vas bodo. Zakaj? Zato ker ste tako sladke sorte! — Šipelj, občinski odbornik, po konjača pošlji, ti pravim, naj muhe polovi!«

Smuk je zijal v gospodično, zvrnil je kozarec váse, ga nalil in porinil Rabuzi.

Rabuza pa ni pil kar tja v dan kakor neumna krava. Ampak se je najprej izvlekel izpod mize, da je pošteno sedel, potem pa je izpregovoril lepo napitnico: »Da bi ga še velikokrat pil pri dobrem zdravju,« je rekel, »mojstrganduš! — enkrat pa v božji gnadi umrli!« — Stegnil se je čez mizo in gospodična je trčila in rekla: »Na zdar!« in tako vnovič razodela bliščečo svojo oliko.

Obrnila se je k molčečemu svaku. »O . . . in sploh . . . tako ste tihi?«

Rabuzi, kavalirju, se je videlo umestno, da po svoje podpre to njeno vprašanje. »Morska podgana, ali si slišal? — Zakaj molčiš, kadar si vprašan, krap smolikavi!«

»Jest?« je vprašal Smuk. Šel si je natakati in je v tem početju tičal tih in podzavesten, pa vendar točen odgovor, da je še premalo pil. Glasno pa je rekel: »Ha! Ko oni-le v enomer pridiga!« in je z glavo mignil proti Rabuzi. Dvignil je čašo, da se okrepča, pa se je spomnil, da mora prej trčiti. Hotel je trčiti, pa je videl, da mora najprej naliti, kajti pri gospodični je vladala suša. Postavil je svoj kozarec zopet na mizo, zmajal glavo, se popraskal, izjavil »Hardun!« in natočil. No in potem sta srečno trčila, gospodična je rekla: »Na zdar!«

pa tudi Smuku se ni skrivala olika in je pobrskal po slavnih vojaških spominih in izgrebel konček pesmice in se z njo postavil:

»Tinke, tinke, tinke bajn,
kdor ga izpije, ta je fajnl!«

V zmislu tega gesla je izpil in mu je pomagalo. Že je bil zgovornejši in je povedal: »Tako pojejo v štajerski deželi.« Vzpodbudno ga je pogledala gospodična, pa je nadaljeval: »Štajerci so čudni ljudje! Ha! V kruh devljejo peteršilj in ga kličejo za potico. Če veste, kje je štajerska dežela!«

Rabuza je buljil oči. »Krrrizostom! Vikata se, pa sta žlahta! Poncijus Pilatuž! Še jaz bi jo rad tikal, pa je ne smem, kruc muc! Brdka je, kar v tron bi jo posadil in moja baba mora tudi tako le gnezdo nositi na glavi, drugače jo koj ubijem! Če jo bo prav gospod Franc zmerjal z mulo; kaj on ve, kako pelja svet! — Ampak ti, Smuk, vidva se morata tikati. Ali si njen svak ali nisi, krščen Matiček? — Šipelj, goljuf, ali imaš dušo in vest, pa gledaš prazen liter!«

Šipelj je smeje se vzel steklenico in odkoracal v vežo.

Gospodična Mici je pokarala Rabuzo. »Ne... vi... ampak...« Pogledala je v naročje, kjer je z rokama mencala robec, pogledala je Smuka, da so ga kar izpreleteli mravljinci, in potem zopet povesila oči. »Jako... in sploh... saj gospod Smuk... gospod Smuk je preimeniten, da bi se tikala...«

Dobri Smuk se je razvnel. »Kaj imeniten? Nič imeniten!« se je kregal. »Žlahta je žlahta, žlahta mora vkupe držati, hardun! vkupe kakor hr-

vatski preišči, kadar pride volk.« — O, Smuk ni bil neumen in tudi kos je bil besedi, le v glavi ga je moral malo imeti!

Šipelj je prinesel vino in še zase kozarec in prisedel. V svoji gostilni si je prisvajal pravico, da lahko pije pri gostih, kadar ga je volja, še v čast si morajo šteti. Zabava ga je pričejala zanimati. »Bom pa jaz točil.« Tako je storil.

Resen in moder mu je bil obraz, ko je segel v pogovor in rekel: »Istina, Smuk! Z vsemi Menartovimi se tikaš — spodobi se, da se vidva z gospodično tudi!«

»Pa ne kar po ciganski,« je odločil Rabuza, »bratovščina se mora piti.« — Zlezel je kvišku.

Gospodična Mici je izpod čela pogledovala Smuka in sramežljivo sukala kozarec med prsti. Rabuza je stal in ukazujoč raztezal roki kakor prerok stare zaveze, potem je zarjul prelepo za ta obred veljavno pesem: »Tičica golobček, poljubi me na gobček . . .« Dobri Smuk je bil pokorno vstal, molil je od sebe svoj kozarec in bil uverjen, da mora vse tako biti in da drugače ni mogoče. Na Rabuzov migljaj je zaokrožil roko in zaokrožila jo je gospodična, ki se je bila tudi dvignila, in sta pila, in ker je Rabuza ukazal: »Tuš, do dna! Pol je vode notri, pol dežjâ!« sta izpila tuš — to je do dna.

Slavnostni obred pobratitve se zaključuje v olikanih krogih s poljubom. Smuk, okorni Smuk, bi bil seveda pozabil nežni ta zaključek, ni ga pa pozabila gospodična — o, bila je izobražena in izkušena in sploh! — in je dobil dobri Smuk res tja pod nos sočen cmok, ki sta ga pozdravila Rabuza in Šipelj z živahnim odobravanjem, dočim je bil Smuk tisti hip bolj presenečen nego vzradoščen,

dasi se mu naknadno stvar ni zdela baš napačna.

Zdaj je povzel besedo Šipelj »Smuk,« je rekel in neskaljena nedolžnost mu je sijala z lica, »Smuk, kaj sem hotel reči! — ali je pravzaprav gospodična tukaj le tvoja svakinja ali ni? Se pravi — ali je sestra tvoje žene ali ni?«

Smuk je mislil: zdaj-le ga bodo zopet vlekli. Tega je bil vajen in ga ni bolelo. Še vseč mu je bilo, da je središče zabave. »Hardun!« se je odrezal. »Ali ne znaš brati? Saj si imel krstni list v rokah!«

Šipelj je dal Smuku z roko znamenje, naj hipec počaka. »Moraš me razumeti! Da je ta-le gospodična tukaj-le Menartova Micka, je tako gotovo, kakor si ti Smuk, jaz pa Šipelj. Ampak me poslušaj! Če je tale gospodična tukaj-le Menartova Micka, ne more biti tudi tvoja žena Menartova Micka, zakaj Menart ni imel dveh Mick. Le malo pomisli! Potemtakem si pa ta-le gospodična tukaj-le in tvoja žena nista sestri.«

Smuk je zijal. Rabuza pa je v znak svojega začudenja udaril s ploskima rokama po mizi. »Da te strela ogrska!«

»Kaj in kako?« je lovil Smuk svoje preudarke. »Ali da moja ni Menartova? Kako da ni? Zakaj pa je v pismu zapisana za Menartovo, kaj? in oné, v poročnih bukvah tudi? Hardun! — Pismo je plačano, poroka je plačana, procenta tudi. — Pa da je pismo neveljavno, kaj?«

Nad Rabuzo je prišlo tačas kakor razsvetlje-nje. Strmele so mu oči in usta in krilil je roke. »Smuk,« je vzkliknil, »čimbolj si neumen, večjo imaš srečo!« In je utemeljil to izjavo. »Pismo je

veljavno, poročni spisek tudi in procentov ne dobiš nazaj, nič se ne boj, vse je pošteno in v redu! Le to je drugače, da tvoja žena ni tista, ki jo imaš doma in ki grozi nad tabo kakor šmarni oblak in ti krade spred in vzad — nikoli mi ni bila všeč, revež si, Smuk! — ampak tvoja žena je take zraven tebe, krotka kakor jara kokoš! Ta je Micka Menartova, s to si poročen!«

Šipelj se je smejal in se bil po stegnih; vstal je in se odgugal na prag, če pride kdo mimo, da mu razloži najnovejšo burko.

Smuk je gledal predse, stresal glavo in si jo praskal, čisto jasna mu še ni bila zadeva. Gospodična je silno ogorčena gledala Rabuzo in izjavljala, da je jako ... in sploh ...

Rabuza pa je razvnet govoril vanjo: »Nič ni kar se ga ne branite! Ni napačen dedec Smuk, če ga ne pogledate preblizu. In petičen je, denarja ima kakor hudič toče. —« Bodril je Smuka. »Smuk, kručmuc, turški cesar! Glej svojo baburo! Krščen Matiček, še poroke vama ne bo treba, ko sta že poročena: Kar domine pace, primi jo za tace, pa bo!«

Gospodična je vstala in si pogladila krilo. »Huda sem!« je rekla in skušala prilagoditi poteze svojega lica označenemu razpoloženju, pa se ji ni posrečilo.

»Smuklja,« je kričal Rabuza, »krščen Matevž, ne zapuščajte svojega dedca! Smuk, primi jo, drži jo!«

Stekla je skozi duri.

»Mati, počakajte, kam greste!« se je za njo razlegel glas Rabuzov.

* * *

Smukova je one dni v svoje iznenadenje opazila, da v njeni mali državi nekaj ni v redu. Za hrbotom in izza vogala je čula od kraja bolj redko, potem vedno češče godrnjanje, ugovore, grajo; glej ga: njen dobri Smuk se je pričenal kujati in kopitati!

O, saj bi ji bilo prav, če bi se vzdramil iz prevelike brezbriznosti in bi kos gospodarstva vzel z njenih ram na svoje. Toda vedi ga, kaj je pravza prav hotel.

Godel je okoli hiše, da je on gospodar, njega da je treba vprašati in on da bo ukazoval. Menil pa je, da je s tem vse opravljeno, k večjemu če je še kod kaj ponagajal, odvezal junčka in izpustil prešiča in tako dokazal svojo oblast. Da se gospodar kaže v delu, tega dobri Smuk ni preudarjal, ker mu tak preudarek ni dišal.

Smukova se je čudila svojemu možu, takega ni bila vajena. Ko se je sam ogibal delu in navzlic prošnjam in opominom rajši slonel pri pijači, dosedaj vsaj drugih ni oviral pri delu: bil je le odveč! Zdaj pa je bil napoti! Ugibala je, kaj mu je, ali je bolan ali ga ščuva Rabuza, tisti kajfež, ali kali. Spoznala je, da mora priti stvari do dna.

Bilo je v ponedeljek zjutraj.

Smukova je ravnala zajtrk, žganjce in mleko za družino, kavo zase in za moža, dobri Smuk pa se je šele pripravljaj, da vstane.

Prebil je bil to noč v hlevu in če ležišče ni bilo gosposko, je imelo zato lepo vrsto drugih lagodnosti. Prvič ni bilo treba v hlevu nikomur odgovora dajati odkod? obkorej? kakšen? — niti poslušati zbadljivih besed in ogabnih pridig. Drugič ni bilo

treba sezuvati škornjev, kar včasih ni šala — baba sitna ga pa ni puščala obutega v posteljo. In tretjič recimo, da se mu je pripetilo in so ga prijele slabosti — bolnik je revež, bolniku ne smeš ničesar zameriti — ne le da mu ni pomagala, da bi mu držala glavo in rekla kako tolažljivo besedo, še zaničevala ga je in mu potem ves ljubi dan takorekoč v zobe metala tisto reč. Kadar je torej kazalo na to plat, se je rajši ognil sobi in postelji in z njima združenemu sramotenju in si rajši volil seno in mir: zatekel se je v hlev, padel tja v svoj vajeni kot in obležal kakor snop.

Smuk je torej baš zbiral svoje telesne in duševne sile, da vstane. Sedel je na poležanem senu, mežikaje se oziral po kloboku in išoč ga z rokami tipal okoli sebe. Drugih oblačil ni pogrešal, ker je bil iz previdnosti vse obdržal na sebi. Le klobuka ni bilo! Hardun! Glavo je imel kakor čeber, vrat, kakor bi bil kropivo potegnil skozenj, in v ustih okus, kakor da ni pil vina, ampak gnojnico — Šipelj, ta goljuf, toči včasih že tako pijačo, da bi še medved faliral, če bi jo pil . . .

Zdaj je zapazil, da mu dimka pleše po pogrešanem kloboku. Brrr! jo je postrašil. — Skobacal se je kvišku. — O, kako je pametno, če človek leže v škornjih, da mu jih zjutraj ni treba obuvati! Pobral je izpod krave klobuk, ga strkal ob roki, obrisal ob hlačah in poveznil na glavo; odkašljal se je in stopil iz hleva.

Prek pota mu je ležala motika in se je spotekel ob njo. Ta grda zanikarnost mu je dala povod, ne da pobere motiko, kakor bi kdo mislil, marveč da je preklel vesoljno ženstvo vsega sveta. Godrnjaje je zavil okoli hleva. Ko je prišel okoli vogala, se

je ozrl, potem pa segel vrh zida pod nizko streho. Imel je srečno roko, vrnila se je s steklenico — odmašil jo je in pil. Notri je bilo zdravilo; neprijetni telesni počutek se mu je zboljšal in oglasila se mu je žeja. O, po dobri slivovki je človek vsakikrat žejen.

»Ha!« je rekel in stresnil glavo, spominjal se je včerajšnje zabave. Hardun so se smejali in Mici je bila spet zraven, nak! in pela je kakor kos — in kakšne je pela! Rabuza je bil nasut... on sam pa tudi — ti reč ti! Kdaj in kako je prišel domov sploh ne ve... Nenadoma mu je šinilo prek misli: kislja jetrca! Kislic jetrc bi bil potreben! Saj je res: Šipelj, ta goljuf, je obljubil, da jih pripravi za zajtrk. Da, tako so se zmenili.

Baba bo seveda godla. — Brez vzroka ne bo mogel z doma. Pa saj brez tehtnega vzroka sploh ni nikdar hodil pit — kadar je šel, je imel vsakikrat vzrok: ali prehudo vročino ali slabo vreme in dež ali ker je bil baš dobre volje in razpoložen ali da se iznebi slabe volje — o, brez vzroka ga ni nobenkrat videla krčma!

Stopil je v hišo. Žena je zajtrkovala, na mizi je stala tudi zanj pripravljena skledica.

Ogovorila se nista. On se je popraskal nad ušesom, ona pa si ga je ogledala od škornjev do klobuka — obleka mu je pričala, kod je spal, obraz, kako se je snoči imel, prelepi vonj po hlevu in pijači pa je harmonično zaokroževal ves prijazni vtisk. Vzdihnila je. Tako sta se pozdravila.

Njej ni ugajal njegov vonj in grebeničila je nos. Zato pa tudi njemu ne vonj kave in da jasno posvedoči, kako mu je zoprn, je porinil skledico od

roba mize proti sredi in mu niti ni bilo žal za koristno rjavo tekočino, ki je pri tej priliki pljusnila iz posode po mizi.

Malenkosten je bil ta prigodek ali vendar potreben, da v tek spravi razgovor zakoncev, sicer bi nemara molčala še danes.

Ali je še pijan, je ona pričela z vprašanjem. Odgovoril je, da pijan ni, pač pa lačen. Ona: Zakaj ne je, če je lačen. On: Ker nima česa; te čorbe ne bo pil, bolan je — za bolnika je meso in vino, to dvoje daje moč, ne pa čorba, hardun! Toda njega nalašč stradajo... Ona: Oče nebeški — stradajo! Ko noben berač ne gre lačen od hiše! On: Za berača imaš, za gospodarja ne!

Križana nebesa — takšen očitek! Pogledala je dedca, pogledala strop, ali se ne podere nanj, pogledala tla, ali ga ne požro. In ker ni bilo ne odzgor pomoči, ne odzdoj, je vzela reč v lastne roke in na dobrega Smuka se je vsula ploha njene zgovornosti, da je stal kakor kužek pod curkom.

Najprej je dala duška svojemu prepričanju, da je še pijan. Trezen ne bi mogel govoriti takih neumnosti. Da ga ni sram in ne ve, kdaj ima dosti! Naj bi vendar žugal k dacarja, da mu izmeri želodec, da bo vedel nehati z nalivanjem, predno mu steče čez rob. V tednu je osem dni pijan, če ima groš v žepu, je za desetico žejen. Ko se ves dan in pol noči obira po krčmi, naj bi še spal tam! Poročila se je z njim, ko je bil tešč in trezen. Kadar je trezen, je Smuk, kakršnega je Bog ustvaril, z dušo in s pametjo, ali kadar je pijan, ni več Smuk, ampak le smrdljiva posoda za Šipljevo vino in kramarjevo žganje. S Šipljevim vinom in s kramarjevim žganjem pa ni poročena in ju ne mara, njune smrdljive

posode pa tudi ne. Malo naj se ogleda, kakršen je, še vragu bi se gabil in ga niti ne bi maral za novo leto, pa če bi mu črno kokoš ponudil povrhu! Tako je zdaj dela pri hiši, tak križ z ljudmi, pa ne da bi kdaj pogledal za družino na polju, za živino v hlevu, le za škodo je pri hiši, za greh in za pokoro.

Prevzela jo je bridkost, da si je šla s predpasnikom čez oči, in solze so ji prekinile besede.

Zdaj je bila prilika za Smuka, da vskoči z besedo.

Zvrhan kup jih je imel pripravljenih pritožb in očitkov, tehtnih in utemeljenih. — Rabuza ve, ... pa glej spaka, ta hip se ni mogel domisliti nobene! Hardun, jezi to človeka! Da bi bil vsaj Rabuza tukaj! — No, slednjič se je vendar spomnil nečesa.

»Delal! Bi že delal, toda za koga? Ko mi vse pokradete!«

Smukova je ostrmela in ustavile so se ji solze. »Marička pomagaj, kakšno si zdajle spet znil! Kdo ti krade, kaj ti krademo?«

»Telico! Kam si dala denar? Denar je moj!«

»Kradem ti! Bog te ne kaznuj! Da zadnjega vinarja imam spravljen denar, franke bo treba plačati in obresti, kdo jih bo, če jih ne bom jaz!«

»Denar je moj!«

»Če ga dobiš danes v roke, si jutri že brez. Kar ga ne bi zapil, bi ga izgubil, ko imaš večji del toliko pameti kakor kij na tnalu.«

»Če ga zapijem, saj je moj — če ga izgubim, komu kaj mar? Jaz sem gospodar!«

»Gospodar, da se Bogu smiliš! Ali se ti kaj sanja, kod in koliko imamo posejanega, kaj in kod danes delajo? Ali kdaj trezen pogledaš v hlev?«

»Bom že pogledal v hlev, bom že. Pa bo še kdo drug z mano prišel in pogledal. Hardun! Morebiti kaj kupi.«

Žena se je razhudila. »Nagajal mi pa ne boš. Kar poizkusi in kaj prodaj! Zdaj sem te sita! Če se ne maraš z lepo izpametovati, te bodo pa z grdo. Naj te pa prekličejo, da veš. Kar šla bom na sodnijo — vsaj krede ne boš imel pri krčmarjih.«

Krute so bile te besede in v živo so zadele do brega Smuka — doteknila se mu jedra in duše. Za denar mu itak prede, ko žena pobere vsak sold — in zdaj bi mu vzela še kredo? Tega pa ne! — Zrasel mu je greben, stopil je pred njo in merila sta se iz oči v oči. »Ti me boš preklicevala, ti? Hardun, kdo si pa ti?«

»Tvoja žena!«

»Tako? Se še ne ve, če si. Moja žena je Menartova Mica, pravijo poročne bukve. To se pa bo šele izkazalo, ali si Menartova Mica ali odkod si se vzela. Nisem tako neumen, kakor misliš. Morebiti je pa katera druga moja žena in ne ti — katera druga, ki je bolj prijazna kakor ti, in sem ji bolj všeč kakor tebi. Me boš kmalu rešena, ampak drugače, kakor misliš.«

»O ti mrzlica nemarna!« je siknila žena. »Ti vrisk ti hudobni! — ali se mi pobereš koj izpred oči?« Odprla mu je duri in ga razjarjeno pogledala. »Marš vun!«

Dobri Smuk je imel zdaj tehten vzrok in lep povod, da gre nad kislja jetreca, poslužil se ga je in je šel. Ko je bil zunaj, je mahnil z roko in rekel: »Ha!« Zavriskal je in po fantovski zateptal z nogo, prijateljsko so mu odgovorili pujski, ki jih je baš

krmila Rotička. Pa tudi Rotička se mu je odzvala. »Moj naj bi bil,« je zamrmrala, »tako ga stepem kakor ušiv kožuh! Pa bo že Bog dal, da bo vrag odnehal!«

Smukova je zdaj vedela, odkod veje veter.

5. Sirotino trpljenje in njen blaženi sen.

Bolj in bolj se je širilo število onih, ki so ne-
strpno čakali odgovora iz Trsta, ki naj razjasni
razmere in prinese red in mir.

Oče Menart je prišel do sklepa: Odgovor bodi
tak ali tak, da bi le skoro prišel; ženščino imam
na vratu, pravice pa nobene ji ukazovati, in ven-
dar vsa vas gleda name zaradi pohujšanja.

Gospodična Mici je bila čez grlo in glavo sita
blaženih Kosez vobče in svojega novega doma
posebe in hrepenela je po Ljubljani: O preljub-
ljena Ljubljana, kje sem jaz in kje si ti! — Ali bo
smeha pri gospodični Fini, ko bo pravila svoje
doživljaje in sploh . . . to bo jako . . . in šele, ko
položi na mizo doto . . . dolgo vrsto samih novih
stotakov . . . grozno! Prijazno jo je grela ta misel.
Ženinov bo dobila na doto, kolikor bo hotela, po
pet na vsak prst, izbirala si bo in ne bo se ji mudilo
— o, naj le koprne, tako so smešni, kadar so za-
ljubljeni. O, da bi le že imela denar! — Čutila je,
da jo domači gledajo po strani. Gotovo jo zavi-
dajo, da se včasih malo razvedri pri Šiplju. Kaj pa
mislijo! Če ni drugega razvedrila! V sili je pes če-
sen, hudič pa muhe . . .

Smukova se je pripravljala na sodnijo, da ji prekličejo zapravljivega moža, pa je vendar še odlašala, češ, skoro pride odgovor iz Trsta, ptica zdrahe bo spet odfrčala, odkoder jo je prineslo, in mir se povrne sam po sebi.

Smuk ni dosti premišljal, zanj so mislili drugi, imenitni Rabuza in učeni krčmar.

Vsi pa so čakali, kaj bo.

Slednjič je prišel cerkovnik in poklical Menarta v župnišče.

Gospod Franc je sedel v vajelem kotu svoje zofe, pri durih je stal stol in župnik je velel:

»Ali si odrgnil škornje? Na veke amen! Pa tjakaj sedi! — Vročje je, vroče, malo dežja naj bi nam Bog dal, drugače bo slaba za repo in za fižol in za turščico.«

»Za ajdo tudi, za ajdo,« je dostavil Menart.

»Ajde nisem sejal,« je vzdihnil gospod. »Pa kakor je božja volja!«

Vzel je z mize list, parkrat pihnil in potem povedal in razložil:

»Vidiš, moj ljubi Menart, vedno sem pravil in še povem: Greh je čudna zel in sramota je njen cvet. Grešnik si prizadeva, da bi jo iztrebil, ruje jo in podkopava in sežiga in misli, da jo je zatrl in da sta greh in sramota pozabljeni in izbrisani. Pa čez deset, dvajset let spet požene zel iz starih korenin in se razrašča in cvete in priča: Tod je bil vsejan greh! — in vnovič oznanja sramoto. — Z otavo ali si že pričel? Zate je lahko, ko vse opraviš z domačimi! Po trideset grošev zahtevajo na dan in k predpoldanici vina in k malici vina — svet ne bo

stal več dolgo, Bog se nas usmili! — Iz Trsta pišejo tako, da je tista ljubljanska Mica — v cerkvi je še nisem videl, slišal sem pa že dosti o njej, pol preveč — tako le pišejo iz Trsta, da je tista ljubljanska Mica prava in da ni na njih strani nič pomote. Pišejo, da je pomota drugod, pomota ali zvijača.

Tako pišejo, da so Marijo Menartovo, tvojo pravo hčer, res dali v rejo k Čežulji v Prapretno — vse, kakor pripoveduje ljubljanska Mica. Ona baba pa, Muhič se je pisala in Rozala ji je bilo ime, ki ste jo poslali v Trst, je dobila čisto drugega, tujega dekleta, zakaj prosila je le za rejenčka, razumeš, takšnega, da bo najdenišnica zanj plačevala. Tvoja rajnka tašča je bila lakomna rejnine in sta mečkali z ono ljubljansko babo, da bi ti in tvoja žena dobili pravega otroka, v najdenišnici naj bi pa mislili, da gre otrok v plačano rejo k tujim ljudem. Zviti sta bili, toda premalo. Tvoja rajnka tašča je sicer res dosegla rejnino onih šest kron vsak mesec, saj veš, ki se je legala, da jih dobiva po tržaški žlahti. Ali vidva sta dobila namesto svoje rodne hčeri tujega rejenčka, ki je bil ravno na vrsti — zakaj v plačano rejo ne puste otrok izbirati — in je temu rejenčku ime Marija Ana Fermentin. Tako pišejo iz Trsta. — Soparno je, Menart, soparno, muhe so sitne, barometer se mi je pa potrl, muca ga je vrgla z žebnja. — Kakor je, tako je, moj ljubi Menart! Marijo Ano Fermentin si redil, Marijo Ano Fermentin si omožil, Mariji Ani Fermentin si štel doto. — Pa ne smeš svoje žene zaradi tega zavidati, tvoja žena je krščanska gospodinja, greh je star in sta ga deležna oba, večji del teh zmešnjav pa ima na vesti njena rajnka mati, naj v miru počiva! — in ni tvoja žena vedela zanje. Kakor je,

tako je! — Ajde nisem letos nič sejal, tri leta zapored mi jo je vzela slana — sem rajši naredil praho.«

Menart je poslušal in molčal.

»Kaj boš?« je vprašal župnik.

»Kaj bom? Naj gre po postavah! Če je naša, je naša, ne bom se je branil. Saj nima le ust, ima roke tudi. Glavo bom pa jaz imel za oba, če bo treba.« — Vstal je.

»Smuk se nekaj punta in usti, da bo ono Mico, ki smo mu jo dali, zapodil in bo to vzal k sebi; pravi, da je po poročnih bukvah s to poročen, ki je prava moja hči, ne z ono.«

»Smuk je šema,« je rekel župnik. »Sem že slišal. Pa si ne bo prebiral. Saj je bil z osebo poročen, ne z imenom. Ga že pokličem pred se.«

»Torej je zakon veljaven, kakršen je?«

»Veljaven do smrti.«

»Samo to me je skrbelo. Drugo ni taka reč. Če je naša, naj le bo! Ampak pri naši hiši morajo ubogati eden kakor drugi. Do zdaj je počenjala, kar je sama hotela, zdaj bo, kar bom jaz ukazal.«

»Prav je šin povej ji, da mul ne maram v fari! — Na veke amen.« Pokimal je Menartu in Menart je spodobno klecnil s kolenoma in šel.

Doma pa je sklical svojce, kar jih je bilo baš okoli hiše, in tudi ljubljansko gospodično in jim je povedal: »Izkazalo se je, da je ta Mica res naša. Zato ima v naši družini enake pravice, kakor jih ima vsak drug otrok. Pa je mir besed!«

Mica je zardela od razburjenosti! Bila je tik zaželenega cilja — skoro bo konec dolgočasju v Kosezah! — Položila si je razprostrte prste na bluzo in izjavila: »Jaz . . .« in »jako . . .« Stopila je k

očetu in mu oberoč stisnila roko in rekla: »Oče!«
Obrisala si je oko in dala roko še materi in po vrsti drugim in je bila bolj ginjena nego vsi ostali vkupe — bila je pač mestna, kmet pa je grčav — in je čakala, kdaj privleče oče trebušnato listnico na dan in se bo štela dota.

Oče Menart pa je nadaljeval: »Odslej te bom tikal, ker si moja hči. Tiste pravice imaš pri hiši, kakor jih ima vsak mojih otrok — pa tudi tiste dolžnosti! Hvala Bogu, otroke imam pridne, jih pohvalim! Glej, da mi tudi ti ne boš delala sramote! Zdaj pa povej, kam naj naročim potu, da gre po tvoje cape in kar imaš, če je vredno hoditi ponje!«

Le-te besede očetove niso bile všeč gospodični Mici. Ne-le zaradi omalovaževalne oblike — cape! — to je jako . . . ne? . . . ampak tudi zaradi vsebine.

Upoštevala je sicer očetovska čuvstva in umešla je očeta, da se niti za hip ne mara več ločiti od toliko let pogrešane hčerke, zlasti takšne, kakršna je, in da bi jo rad obdržal blizu svojega srca v diko in ponos vsega Menartovega rodu. Ali njeni računi so bili drugačni! Prišla je po doto, ne pa umirat od puščobe.

Bila je v zadregi. »O, jaz . . . jaz sem jako . . . in sploh . . . to, ne gre . . . jaz moram v Ljubljano,« je rekla. »Pot ne bi našel . . . kaj pa mislite! . . . obleko imam razposojeno . . . ne? Prijateljice me prosijo, ne? — pa jim posodim. Jaz sem grozno . . . In sploh . . . Moja služba . . . kaj bi rekla gospodična Fini in gospodje . . . o, to ne gre, moram prej odpovedati . . .« Kar pel ji je glas, tako prepričevalno je govorila.

»Ej no,« je omenil oče Menart, »če so bili zdaj lahko štirinajst dni brez tebe, te menda tudi za na-

prej ne bodo pogrešali. Kako natakario ali kakor takim pravijo, menda vendar še kod najdejo . . .«

»O,« je ogorčena ugovarjala gospodična, »prosim . . . moja častna beseda . . .«

»Vsako delo je dobro, da je le pošteno,« je rekel oče Menart in končal pogovor. Zasukal se je in ukazal: »Alo, zdaj pa le zopet na delo! Ti, Urša, se podvizaj z malico v Gorenji laz, pa glej, da boste čisto grabili! Ko pomalicate, mi predolgo ne sedite in klepetajte!«

Stopil je pred hišo, zažvižgal in ko je iz hleva čul odgovor, zaklical: »Tone, naprezi! Lahko vso otavo še danes spravimo domov. Jutri ne vem, kaj poreče vreme.«

Družina se je razpršila. Gospodična Mici je sama ostala v hiši, grizla si je spodnjo ustnico in ni vedela, kaj bi. — Kar naravnost ni mogla reči: Doto sem in adijo! Za tak nastop je bila vendar preolikana — kaj pa mislite! Pa tudi očetove naklonjenosti ji ne bi baš povišal tak nastop. Z lepo bo laže priti do cilja nego z grdo. Izprevidela je, da ni drugače — potrpeti mora še par dni, da prinese prilika besedo z očetom . . . Da bi pa zdajle hodila v Ljubljano po svoje reči — nak! Zgolj muzali bi se ji, ko bi v culici pritresla svoje bališče . . . in sploh, saj ne misli ostati tukaj . . .

Zunaj se je zopet oglasil oče. »Tone, bom pa sam šel z vozom. Ti stopi rajši k Mici, k Smukovi, če te kaj potrebuje! Lahko čez noč tam ostaneš, če bi Smuk rogovilil.«

Potem je pogledal v hišo. »Ali si se odločila? Ali greš v Ljubljano?«

»Jaz ne vem . . . danes ne,« je odgovorila, »bom prej pisala . . . vi ne veste . . . to je jako . . .«

»Pa pojdi z mano! Izpred hleva si vzemi grablje! In izpodrencaj se!« Izza duri kamre je snel podrenc in ji ga vrgel: »Na!«

»O ... v nedeljski obleki ...« se je pomišljala gospodična.

»Pa jo nosi za vsak dan. Praznično ti že drugo napravim, táko, da bo za našo hišo in za naš kraj. Da se ne bodo izpregledovali nad tabo. Zvečer reci Urši pa gresta k šivilji! In lase si tako ravnaj, da ti jih ne bodo s prižnice dol grebenili!«

Gospodična je globoko zajemala sapo. Dota se bo težko služila. — Izpodrencanje ji ni šlo od rok — bala se je, da se bodo videle luknje v nogavicah.

»Ali bo kaj?« je priganjal oče že sedeč na vozu.

Zavezala si je podrenc, stopila po grablje in zlezla na voz. Hijo! je pognal oče in postrani pogledal hčer, ali je pač pustila doma rdeči solnčnik. Ni ga imela s sabo! Oče Menart se je rahlo namuzal.

Senožet v Gorenjem lazju je ležala v breg in ljubo solnce se je upiralo vanjo z vso neusmiljeno svojo silo.

Gospodična Mici pa je v brezobzirni, neolikani tej vročini morala obračati otávo, kakor so jo obračali drugi, in jo je grabila in nosila v kupe in hiteti je bilo treba — zakaj na zahodu se je dvigala siva meglena stena, ki ni obetala nič dobrega — in prelestno lepa bluza gospodične Mici je dobila na hrbtu in ob straneh velike črne lise od potu.

V zvoniku na nasprotnem griču je ura bila šest. Ob tem času se v Ljubljani delo pri zidarjih že nehava; kdor dela naprej, dobi posebe plačano vsako uro. Natarice ob tej uri šele pričenjajo,

prej lahko ves popoldan dremljejo ali se frizirajo. Tu pa gre delo kar naprej in vedno bolj se je mudilo in že je bila trdna noč, ko je tudi drugi voz otave bil naložen in je počasi pokal in stokal po nerodni gozdni poti navzdol proti domu.

Gospodična Mici je bila vsa zbita in tako trudna, da po večerji niti ni marala k šivilji, ampak se ji je hotelo po postelji. Toda ko je legla, dolgo ni mogla zaspati — bolele so jo kosti. In je mislila na preljubljeni Ljubljano in na gostilni bogato Šiško, na gugalnice v drevoredu in čar drugih komedij, — na svojega prijatelja Milana, ki zdaj vojake služi v Celovcu, in na Ivana, ki je v civilu in začasno onega nadomestuje v njenem srcu, in potem so ji prešle misli na dobrega Smuka in na njegovo lepo domačijo, pa se ji je pričelo zdehati in je zaspala in zasanjala in se ji je sanjalo — pa brez zamere — od uši. Take sanje sicer niso gosposke, toda so koristne. Kajti drobna ta žival pomenja denar. Siguren denar! Tako siguren, da so baje banke, ki na take sanje kar koj in brez težkoč in druge varnosti dajo primeren predujem.

6. Družina brez srca.

Ponoči se je bliskalo in grmelo, z dnem je nehala nevihta, ni pa nehal dež, ki je enakomerno in vztrajno padal na žejno zemljo in se ni kaj pripravljaj, da se umakne boljšemu vremenu. Toda zaradi dežja ni bilo nič manj dela. Že nayezezdaj so zapeli na podu cepci in so neumorno peli svoj starodavni kánon: »Pikapoka pikapoka pikapok

pikapok . . .«, popoldne pa je pred podom pod napuščem pričela zveneti in klopotati še čistilnica in je bilo dela za vse roke.

Gospodično Mici je uvajala šegava sestra Urša najprej v skrivnosti svinjske kuhinje in ji sila resno razkladala, da je svinjam teže kuhati nego ljudem. Zakaj če kuhaš ljudem in se kuha skazi, jed vendarle ne gre v nič: ako ni za ljudi, zaleže vsaj svinjam! Kdo pa naj je za svinjami, kadar tem ne bi dišalo, kar so jim skuhali! — Popoldne so jo postavili k čistilnici. Tod in tam, povsod dim, smrad, prah in prepah, neznosen za gosposki nos, za gosposko lice, za gosposko gospodično Mici! Jako . . . In namesto priznanja za požrtvovalnost in trud in sploh . . . in sploh . . . še ono očitno ali prikrito roganje sodelavcev, pogledi, šepet, smeh, opazke! Vse ji je bodlo v oči: njena obleka, vsa in vsak kos posebe in prav vsaka njenih kretenj, res, grozno! Vsak človek vendar ni za vsako delo — o, če bi jo videli, kako se je sukala v Ljubljani pri gospodični Fini . . . In sploh, celo njeni govorici so se muzali, ko je vendar gosposka ljubljansčina tako visoko vzvišena nad robato kmetsko besedo. Zavračala jih je z uničujočimi bliski iz svojih oči. Ali kmet je kmet — kaj se meni kmet za poglede, ko se ga niti ne prime, če mu v lice zabrusiš naravnost »Pardon!« ali »Oprostite!« — Grizlo je gospodično, tolažila se je pa: »Ne boste me dolgo gledali!«

Deževalo je tudi drugi dan in tretji se je začel po istem kopitu. Gospodična Mici je bila razdražena, da se ji je kar ponujal jok. Sklenila je, da izpregovori danes odločilno besedo z očetom, bodi potem, kakor hoče!

Bilo je torej tretjega dne dopoldne. Uboga gospodična se je pod odgovornim vodstvom sestre Urše trudila pred svinjskim kotlom in sekala buče, pesno perje, zeljno ščavje in druge zakuske za svinjski obed. Smilila se je sama sebi. Od gorjupih občutkov ali od pekočega dima butaric so se ji dvigale solze, pa jih je junaško požirala: Saj bo še danes konec trpljenja!

Niti ji ni mogla razvedriti obupnega razpoloženja vesela pesem, ki jo je menda baš njej na čast zložila in neumorno prepevala sestra Urša po starem znanem napevu:

»Sem svinjska deklica,
Mici mi je ime,
sem obraza umazanega,
kuham za svinjé.«

Nak, kako so neotesani nekateri ljudje!

Priplazil pa se je tedaj na Menartov dom gozloglav in bos paglavec. Zavil je okoli hiše, postal pri zadnjih durih in napel ušesi: ničesar ni čul, da bi bilo zanj. Stopil je na dvorišče in oprezal na okoli. Iz svinjske kuhinje so prihajali glasovi, pa je krenil v velikem loku mimo in s širokimi očmi in odprtimi usti gledal tja. Nemara se mu je zdelo, da je našel, kar išče, kajti obrnil se je in se pritepel bliže kakor maček pod drevo. Kraj vrat se je ustavil, z očmi lovil gospodično Mici in ji delal skrivnostna znamenja.

Gospodična Mici ga je poznala: pri Šiplju je služil za pastirja in ob nedeljah fantinom postavljajl keglje, pa je bil večkrat lasan, ker jih je deval na špago. Pomaknila se je iz kuhinje in mu mignila v stran, Urši izpred oči.

»Kaj bi rad?«

»Doli pridite k Šiplju!« je povedal in si mel nos. »Eden vas čaka. Rekli so, naj rečem, da vas čaka prijateljica.« Lokavo so se mu smejale oči.

Ni dvomila, kdo da jo vabi, in dobro ji je delo, da jo v teh zoprnih Kosezah vendar še kdo čisla, čeprav ne drugi nego dobri Smuk. Smuku vso čast! Plešast je sicer in plesniv, to je res, ali Rabuza je rekel in Rabuza že ve, da ima več v smeteh kakor Menartovi v denarjih. O, Smuk, kaj bi se mu na primer poznalo, če bi ji poklonil par tisočakov, ne? — In sploh, ko je po poročni knjigi pravzaprav njen mož . . .

Ozrla se je po Urši, če je kaj zapazila bosega postiljona ljubezni, hkratu je preudarjala, kako bi jo zdajle najlepše pobrisala. Urše ni bilo na vi-dežu.

Ali glej spaka! od poda sem se je bližal oče Menart čuda dolgih bedres in nasršenih obrvi.

»Kakšne pošte pa prenašaš, fante?« je vprašal in že od daleč stegal roko proti fantovi glavi.

Fant se je počasi in oprezno umeknil par korakov nazaj, potem pa se bliskoma obrnil in jadrno zbežal okoli vogala.

Na kuhinjskem pragu se je prikazala Urša s hudomušnim nasmevom okoli ust — očitno, da je ves čas skrivaj prisluškovala . . .

»Jaz ne vem . . .« je rekla Mici in se je čutila pravzaprav užaljeno, »jaz sem jako . . . fant je jako . . . nekdo me čaka . . . Morebiti je prišla kaka pošta iz Ljubljane . . . in sploh . . .«

»Bo že semkaj našel, kdor ti ima kaj povedati,« je rekel gospodar in strogo so mu gledale oči.

»Če ti ima povedati kaj poštenega. Moje hčere ne lazijo po krčmah. Dokler so pod mojo streho in pod mojo oblastjo — ne!«

Očetov očitek jo je zbodel v živo. Mar je kaka cunja? Ona grdoba v durih se pa reži! Nak, mera je bila polna, zgodi se, kar hoče, več ne bo odlašala!

Streslo jo je in je rekla: »Oče, jaz grem v Ljubljano!« Sovraštvo in strah obenem sta ji gledala iz oči, rjula bi bila od onemoglega srdu.

»Le!« je mirno odvrnil oče. »Pa se mi koj vrni! V enem dnevu lahko opraviš in si spet nazaj. Ne maram, da bi izostajala čez noč.«

Obrnil se je, da se vrne k delu.

Gospodična Mici je stisnila pesti in od jeze zaječala. Potem je stekla za njim. »Oče! Jaz . . . par besed . . .«

Oče je postal. »No?«

»Jaz grem v Ljubljano.«

»No?«

»V Ljubljano grem . . . jaz sem jako . . . jaz ne vem, če bom mogla tako hitro nazaj. Služba je jako . . . in sploh . . . škoda, da bi jo pustila. Ono delo znam, tukaj se moram vsega šele učiti . . .«

»Če te tako drži Ljubljana, čemu si pa prišla semkaj?« je vprašal oče.

Tako vprašanje! O kmetska brezsrčnost!

Dve solzi ogorčenja sta se ji pocedili iz oči, pa jih nalašč ni obrisala — naj ju gleda dedec, naj ga pečeta na duši!

Bruhnilo je iz nje.

»Nisem mislila . . . o, da vas ni sram! Pa če vam ni za vašo hčer, ni meni za starše, za take že ne

— sem videla že lepše! — O, meni ni treba... jaz grem in me ne bo nikdar več blizu...«

Mirno in resno ji je odgovarjal oče: »Jaz te ne podim. Ne branim ti pa tudi ne. Nisem te klical, prišla si sama in si zdrabo prinesla med nas in pohujšanje.«

»Tako? Jaz? O vi... Nič se ne bojte... jaz sem jako... nikomur ne bom v nadlego. Ni treba misliti, jaz poznam postave... grozno... Kar doto mi izplačajte, pa grem.«

Hvala Bogu — zdaj je bila beseda izpregovorjena, težka je bila, toda potrebna, in gospodični Mici je odleglo. Le še denar sem! je mislila, želela, pričakovala — popoldne pa bo že lahko v Ljubljani — o, kako bo srečna!

Oče Menart se je močno začudil. »Kako doto?«

»Kako doto?« je ponovila gospodična Mici. »Doto! Vsakemu otroku gre od staršev doto! Ne? In sploh... saj ste jo še oni dali, ki ni bila vaša.«

»Ono kar pusti! Ona si je doto zaslužila. Petnajst let je delala pri hiši, ni zastonj dobila dote. Še ti tako pridno delaj, pa tudi dobiš svoj delež. Kadar umrem — to se ve! — Če pa ne bi marala ostati doma in delati, ampak se boš rajši na svojo roko potikala po svetu, potem ne bo nič, še pe-taka ne!«

»Tako? Lepo! O, vi ste jako... Ona Mica pa ni čakala vaše smrti. Kaj?«

»Ker se je omožila. Kadar bom tebe možil, tudi ne boš šla praznih rok od hiše.«

»Možila... seveda se bom možila... se bom že sama možila,« je rekla gospodična Mici in se ji je od razburjenja tresel glas, »ni treba, da bi me vi. Že imam ženina,« in se pobahala, »da veste, pet

jih imam, deset imam ženinov... in sploh... v enem mesecu bo poroka... jaz sem jako... jaz potrebujem... doto mi izplačajte!«

Oče je zmajal glavo. »Deset ženinov je premalo, en sam bi bil več! Dekle zapomni si, ti ne boš srečno! — Se mi je zdelo, da prihajaš le po doto...«

Pustil jo je in šel naprej k podu, odkoder je bil prišel.

Gospodična Mici je od togote zateptala z nogo. Kaj bo zdaj? Nič! — Obrnila se je. Na kuhinjskem pragu je sestra Urša, ta nesramnica, prodajala zizjala. Gospodična Mici jo je ošvrknila z uničujočim pogledom in hitela mimo v hišo.

V kamri je vrgla ruto z glave, si uredila frizuro in vzela solnčnik. »Pik aduti!« je zamrmrala — to je bila najhujša psovka, kar jih je zmogla. Z dvignjeno glavo je odšla.

V veži jo je skrbnega obraza vprašala mati: »Kam pa greš?«

»Boste že videli in slišali,« je osorno odgovorila in ni je bilo več.

Mati je sklenila roke in vzdihnila: »To ni hči, to je kazen.«

7. Slovo.

Dobri Smuk je brez družine sedel v Šipljevi krčmi in se uspešno ukvarjal s pijačo, ki je je bil polagoma, pa vztrajno premestil že precejšnjo mero z mize pod svoj klobuk.

Pastir je prisopihal z neugodno vestjo, kako ga je napodil Menartov oče. »Hardun!« je rekel

Smuk in je zmajal glavo: splavalo mu je upanje, da pride Mici. Lotila se ga je žalost. Toda junak se ni udal, ampak se lotil žalosti, da jo utopi.

Tembolj se je razveselil, ko se je vendarle pojavila.

»Mica potica,« jo je pozdravil, »beži pit!« Radosi mu je žarel nos kakor jutranja zarja.

Ogovorjena gospodična je zabrisala solnčnik tja po klopi. »Jezna sem!« je povedala in je bila res tako jezna, da si je celo pozabila položiti razkrečene prste na dražestne svoje prsi, ki so bile v teku dogodkov žal izgubile prvotni oskrobljeni značaj in so v svoji sedanji zmečkani sivini verno razodevale mrko občutje svoje lastnice.

Resno je gledala Smuka, pomembno mu pokimala in globoko vzdihnila.

»Pij, stara!« je kričal Smuk.

Izpila je ponudeno čašo in je iz nje črpnila toliko moči, da je mogla podati dodatno izjavo: »Lačna sem!«

»Hardun!« je rogovilil Smuk. »Šipelj, goljuf, kje si? Mesa na mizo!«

Šiplja ni bilo. Kočljiva komedija mu je začela dosedati, ni ljubil sitnosti in zamere, zato se je rajši izogibal čudnemu paru.

Prišla in postregla je dekla.

Gospodična Mici se ni lagala — o, kaj pa mislite! — res je bila lačna. Prekajena svinjina ji je šla v slast, da je pričelo še Smuka skominati in si je naklonil par koscev.

Še kupe vina ji je bilo treba, gospodični Mici, pa se ji je srečno vrnilo ravnovesje duha in so ji služili spet prsti, da si jih je položila na prsi.

»Smuk,« je rekla, »jaz sem jako... Poslušaj me: Zdaj-le me vidiš zadnjikrat. Smuk, jaz grem v Ljubljano.«

»Kako, zakaj?« je vpil Smuk, »ti si moja žena, hardun!« in jo je zagrabil za pest.

»O,« je rekla, »Smuk, ti si... res... moja častna beseda!« in je pogledala Smuka tako, da ni bilo moč dvomiti o resničnosti pravkaršnje njene izustitve. Z mehko svojo roko je prisrčno stisnila raskavo njegovo in tedaj je Smuka prijelo pri srcu, da ni mogel drugače in je zamrmral: »Če greš ti, grem pa še jaz!« in je pil na te besede.

Le polglasno je zamrmral te besede, kakor da sam pretrdno ne veruje vanje. Ali izdatni požirek, ki jim je sledil, ta je razgnal sleherni dvom, bil je kakor pika in pečat na koncu listine.

Gospodična Mici je bila jako izobražena; gospodična Fini in gospodje, vsi so jo hvalili, kako je spretna in sploh... in da hitro razume vsako reč in si zna pomagati. O, gospodična Mici... Menar-tovi naj se prezgodaj ne smejejo.

Kakor zatopljena v misli je Smuka božala po roki. »O, Smuk... jaz... ni treba misliti... Ali oče so rekli in je res: To je zdraha in pohujšanje. Ne? V poročnih bukvah sem ti jaz zapisana kot žena, živiš pa z drugo. Ne? Jaz sem jako... Jej... če bi se prav hotela, se ne bi mogla več možiti. Zakaj ne? Ker sem že poročena, kakor stoji v poročnih bukvah. Poročena s tabo. To je jako... in sploh... rajši ne vem kaj... in če mi kdo položi tisoč goldinarjev, še ne pogledam jih.«

Obrisala si je nos in ker je bil robec baš pri rokah, še oči.

»Ne jokaj se!« je rekel Smuk, »ne morem gledati, če se jokaš. Hardun, ti si moja žena pa je.«

»O, Smuk!« ga je posvarila, »nikar ne vpij, ni treba, da sliši vsa vas, kar se meniva in sploh...« Vstala je in šla pogledat v vežo — bila je prazna. Zaprla je duri.

Milo se je nasmehnila. »Tvoja žena, praviš... da, če ne bi imel dveh, eno v bukvah, eno doma!«

»Ono spodim!« je zakričal Smuk. »Ne kriči!« ga je opozorila gospodična. »Spodim jo!« je tišje ponovil.

Zmajala je z glavo. »Ne bo šla.«

Smuk se je popraskal pod klobukom, pritrdil je: »Nak, ne bo šla ne! Zlepa že ne. Pa še Rotičko ima ob strani — ankršta! — in oné, Tone, tvoj brat, tudi preži okoli hiše...«

»Jaz sem jako... jaz ne bi za ves svet...« je zatrjevala gospodična. »O, taka reč mora iti skoz doktorja in skoz sodnijo... kaj pa misliš! Doktorji in sodnija so za pravico. Pravica mora biti! In sploh... Zadnjič so enega zaprli, ki je imel dve ženi... O, Smuk, če še tebe zapro!... Nak! jaz... ti... Smuk, ti moraš k doktorju!«

»Ampak ti greš z mano!« je rekel Smuk, ki sam ni rad hodil po pisarnah.

»Jaz, o, jaz... jaz sem jako... mene poznajo doktorji. Če kaj rečem, koj vsi: »gospodična Mici« in »gospodčna Mici«... grozno... res! Posebno doktor Pika! Boš videl, doktor Pika je jako... doktor Pika bo uredil vse, stroške... in sploh... še z žandarji bo morala iz hiše! Ti si gospodar!«

»Jaz sem gospodar!« je ponovil Smuk in junško udaril ob mizo. »Pij, pa še ne gremo!«

Hotel je s steklenico potrkatil po mizi, pa ga je ujela gospodična za rokav. »O, Smuk, nikar! To niso majhne reči... in sploh... Če misliš, da greš, morava koj.. vlak je jako... Greva rajša v Ljubljani kam. O, v Ljubljani boš videl... jetrca in sploh... Če greš!«

»Greš!« je moško pritrdil Smuk. »Hardun, jetrca na mizo!«

»O, jetrca in sploh...« je obetala rajška kača v podobi gospodične Mici. »Kar idiva, boš pa drugič plačal! Da, in denarja ne pozabi, Smuk! Doktor je jako... in za koleke... Sploh, ves denar vzemi s sabo, da ti ga ne pokradejo, ko te ne bo doma! Ti si gospodar... jaz se bojim...«

Gospodična Mici je že stala pripravljena na odhod. Odpirala in zapirala je solnčnik, z enim očesom je gledala skoz okno po vremenu, z drugim po Smuku.

Smuk se je bil tudi kvišku zvlekel oprši se z eno roko ob mizo, z drugo ob naslonilo klopi. Zdaj je stal sredi sobe, si prerival klobuk z enega ušesa na drugo lin se gugal. Pa ni treba misliti, da se je gugal radi pijače, le duša mu je kolebala radi dvomov in preudarkov.

»Denar ima spravljen baba...« Izpregovoril jo je, bridko besedo.

»O,« se je začudila Mici in obe očesi uprla v svojega prijatelja. »Če je njen denar...«

»Kaj bo njen!« se je razburil Smuk. »Moj je, hardun, vse je moje! Jaz sem gospodar!«

»Če je tvoj, pojdi ponj!« ga je sladko poučila. »O, jaz... pri kapelici te počakam, jaz grem naprej.«

Še so ga gugali dvomi. »Zaklenjeno ima. Vem, da ima zaklenjeno, ključ pa skriva.«

»O,« je rekla gospodična, »gospodarju je vsaka reč ključ. Še sekira!«

Prijazno sta se razločila in krenila vsak na svojo stran.

* * *

Dež je ponehal, ali nizko nebo je pričalo, da imajo oni tam zgoraj še nekaj moče odveč, ki se je skoro otresejo na Koseze in Kosezam sosednje evropske pokrajine.

Zadovoljna sama s seboj je korakala gospodična Mici počasi skoz vas. Pogumna je gledala okoli sebe, oblastno prestavljala zaprti solnčnik kraj sebe — kaj ji pa morejo!

Zunaj vasi, kjer se obesi cesta navzdol po gozdu proti postaji in ima sveti Jožef svojo praprosto kapelico, se je ustavila, da počaka svojega Smuka. Na ramah in na hrbtu ji je lepela obleka, premočena od dežja, pa ni čutila vlažnega hlada: vino jo je prijetno grelo. In ni je motilo sivo nebo, ko je imela glavo polno solnca, solnčnoprijaznih misli na Ljubljano, na mesnine in sladčice, na bluže in pentlje, vrtiljake in komedije lin sploh na ves paradiž, ki ji ga na stežaj odpre Smukov denar. Kar pelo je iz nje od prekipevajoče radosti! Saj je Smukova žena, ne? — in Smukov denar je njen denar. Kar je žena, to je mož, rekel je že sveti Ambrož! Ko je obveljal krstni list, bo obveljala poročna knjiga tudi, nič se bati! Smukec je njen in bo prodal domačijo v teh kozjih Kosezah in se naselita v Ljubljani in si kupita gostilno, o, restavracijo! — in ona bo gospa z briljantnimi uhani in

sploh . . . in z električnim klavirjem kakor pri gospodični Fini. In v gostino lahko pride Milan, ki je zdaj v vojakih — ali Ivan, ki je v civilu . . . in tako . . . in sploh . . . Ko bo doma gostilna in vino, se bo Smuk hitro izpil in če bo vdova . . .

Zavedela se je svoje pregrešnosti, ko misli na Smukovo smrt. S svetim strahom se je ozrla v kapelico, zdelo se ji je, da s takimi nekrščanskimi željami v nevarnost spravlja obetajočo se ji sijajno bodočnost.

O, ona ni taka, ljudje je niti ne poznajo, kako je dobra! Vsakomur privošči svoje. Še Smuka bi privoščila Kosezanom in ga pustila oni Mici, naj ga imajo, ki so ga že vajeni! — Sploh Smuk — v Ljubljani se bodo norca delali iz njega in iz nje tudi, Smuk ni, da bi ga s sabo jemala med ljudi; k gospodični Fini že ne bo mogla z njim, škoda! . . . O, če bi jo prosili, ona je jako . . . pa jim pusti Smuka v Kosezah! Ali odškodovati jo morajo. Če ji dajo polovico njegove imovine, ne? ni preveč. In morebiti bi še kaj odnehala . . . Takó ali takó, bogastvo jo čaka . . . o, drugače se ne meni!«

Čutila je potrebo, da se z nohtom mezinca popraska pod frizuro — o, ni bil brez vzroka oni blaženi sen zadnjič!

Ob prijetnih takih mislih ji je kaj hitro potekal čas in skoro je bila presenečena, ko se je izza ovinka že prikazal njen dični Smuk. Oziral se je nazaj in se žuril proti kapelici.

Žena iz poročnih bukev mu je stopila naproti dva drobna koraka. »O,« je rekla, »mislila sem . . . Ali imaš?«

»Imam!« je odgovoril in se potrkal po prsih. »Harrdun!« je dostavil in se še enkrat ozrl in je

dražestna njegova slutvožena iz vsega, kakor se je vedel, lahko spoznala, da junaški njegov čin ni potekel brez nevarnosti.

Pospešila sta korake in jo, da odrežeta rido, ubrala po stezi. Ko sta skoz mokro grmovje, čez polzke korenine in kamene srečno spet dospela na gladko cesto, ni več strpela gospodična Mici.

Najprej se je odduškala od težavne poti: »Ah!« in z očitajočim pogledom na Smuka še enkrat: »Ah!« Potem pa je rekla:

»O, Smuk, kaj si naredil z mano! Jaz sem jako . . . nak! nikar ne misli . . . za noben denar . . . O, tako se bojim . . . Ali ne boš izgubil denarja? . . . Ali veš, koliko si ga vzel s sabo?«

»Vsega sem vzel, kar ga je bilo!« je odgovoril Smuk in so iz dodatnega vzklika: »Hardun!« kakor ga je izgovoril, vnovič odsevale nevarnosti, srečno prestane. Segel je za suktnjo in iz malhe ruval in vlekel listnico; bila je tako obilna, da jo je komaj spravil na dan.

»Ne, ampak . . .« je občudujé vzkliknila Mici, ko jo je zagledala. Segla je po nji, ali dobri Smuk že dolgo ni imel takega zaklada v rokah in ga ni izpustil in sta oba držala listnico, ko jo je gospodična odpirala in razgrinjala. Lepo rdeča je bila, sila je imela predalov in vsi so bili napolnjeni.

Pa se je gospodični Mici hitro shladilo navdušenje. Kajti že prvi površni pogled ji je povedal, da dobršen del njene vsebine niso spoštovanja vredni bankovci, ampak druge vrste papirji. Jež mala jih je iz predalov in jih obračala in iskala in pričakovala, kdaj da pride do bankovcev. Pa je našla krstni list in ženitno pismo in sodni spisec — davčne pobotnice, oglasilne pole od žganjekuhe in

zraven dva izpovedna listka — in še mnogo drugega je našla lepega, celo pobotnice raznih krčmarjev o Smukovih zapitkih, ki jih je za njim plačala žena — o ta baba, čemu jih neki zbira! — mar res misli na preklic?

Smuk je zijal vedno bolj, gospodična Mici pa je stiskala ustni in jih vedno bolj stiskala. Tako je oprezno in natančno pregledovala list za listom — o, bila je res izobrazena! — in so prišla na dan še stara šolska naznanila in razni računi, dve podobici Marije Pomagaj z Brezja in enake javne in zasebne listine, le o denarjih ne duha ne sluha!

Skratka: reč je bila taka, da zapiti Smuk ni preudaril, da ženstvu za blagajno ne služi skrinja, ampak postelja: v posteljo pod slamnico spravljajo svoje vrednote, ne v skrinjo, in sta mu bila zastonj trud in junaštvo, ko je s sekiro odklepal skrinjo! — Zatorej si zapomnimo, da še vlomilcu hodi navskriž, če je pijanec!

Gospodična Mici je mislila, da jo prizadene. »Nič ni!« je rekla.

Smuk je buljil v prazno listnico. »Nič!«

Strogo ga je pogledala. »Ne, kaj takega! . . . Tega ne razumem . . . in sploh . . . kako more biti človek tako . . . Nak! O!« Obrnila je pogled od Smuka v nebo in odtod zopet v Smuka. »Kaj bo zdaj? No?«

»Kaj jaz vem!« je odgovoril poparjeni Smuk.

»Kaj jaz vem, kaj jaz vem,« ga je oponašala gospodična Mici, »kaj jaz vem . . . Nazaj moraš, nazaj! Tako neumen menda vendar nisi, da ne bi našel denarja. Samo prej poglej, predno vzameš in greš! O ti . . .«

Smuk se je popraskal po glavi, pomislil je in preudarno pljunil. »Nazaj ne grem. Rotička je za mano kričala — ankršt grdi! — Nemara je skrinjo zapazila vlomljeno. Če se jim zdajle prikažem, hardun . . .«

»Ti si možak!« se je hudovala gospodična, »ni čuda, da nosi baba doma hlače . . . in sploh in vse! — Ne, tak zajec, taka šlapa! O!« Solze so ji stopile v oči.

»Zmerjala me pa ne boš,« se je uprl dobri Smuk, »za zmerjanje imam že ono, mi ni treba še tebe.«

Gospodična Mici je bila jako izobražena, toda kar je preveč, je preveč! Oči so ji švigale okoli in usta so ji kar hlastale, da bi našla pravega izraza prenezaslišani krivici, ki se ji je godila. »Nak . . . jaz . . . naj reče, kdor hoče . . . sploh . . . Smuk, ti si . . . ti si . . . ti si . . .«,

»Kaj bil!« je rekel Smuk in segel po spisih v njenih rokah, da jih spet spravi v listnico. »Kaj bil! Zdaj bi me zmerjalo, za tisto sem pa bil dober, kaj, da si zastonj pri meni jedlo in pilo.«

»Nesramnost . . . in sploh . . .« ga je ogorčena zavrnila gospodična Mici. »Mara kdo zate! Tak-le osel kiha za Bežigradom!«

»Tako?« je rekel Smuk. »Hardun!« in je dvignil svojo široko rjavo roko, da ji z njo zapre usta. Še mu je bila všeč, ljubljanska ta ptica, njen živi obraz ga je mikal, da ga dobi med svoje prste in malo stisne.

»Barabež, smrduh!« je nadaljevala gospodična, mu zalučala dragocene listine, javne in zasebne,

v glavo in ga za priklado še s solnčnikom oplazila po roki.

Ubogi solnčnik se je strl, listine pa so vzele za hip dobremu Smuku vid, da mu je šapa zgrešila cilj in ni pogodila lica živahne njegove nasprotnice, ampak njene lase.

Ostrmel je Smuk in se skoro prestrašil: lasje so mu ostali v rokah, držal jih je kakor kodeljo! Strmel je in ni slišal, ne čutil besne gospodične, ki je vekala: »Cigan, rabelj, rokovnjač!« in se vanj zaganjala, da mu iztrga dragoceni plen in maščuje sramoto.

Tako se je moglo zgoditi, da sta se čisto neopaženi pojavili na licu mesta dve novi osebnosti, ena po stezi, druga na okoli po cesti, ena z okleščkom v roki, druga z dolgo borovo fižolovko, obé pa v krilih. In sta prišli Smuku na pomoč, kakor angela z nebes. Kajti ga je bila nenadna frizura, ki jo je strmeč stiskal v rokah, tako zmedla, da se ni kaj branil, in bi mu bili brez te pomoči v krilih kremplji gospodične Mici skoro razpraskali lice tako temeljito, da ga ne bi bil lastni pes več spoznal.

Saj sta bila oklešček in fižolovka skraja namenjena pravzaprav njemu. Ali ko sta Smukova in Rotijčka spoznali položaj, sta obrnili svojo silo njemu v prid in zoper skupno sovražnico, pričetnico vsega zla. In sta jo hitro ugnali in temeljito, da je odnehala in odstopila.

Potem je Smukova z dolgima prstoma vzela rešenemu Smuku iz rok znamenito frizuro, se namrdnila, rekla: »Fej!« in jo vrgla za sovražnico. In Rotijčka je z orjaškim glasom, ki ga je bilo

čuti do cerkve zgoraj in do postaje spodaj, namignila, ako bi se ljubljanska ta slina in skomina še kdaj prikazala v teh krajih, naj že preje obudi kes, kajti potem utegne biti prepozno.

Dobri Smuk pa je bil takšen, da je obema pritrdil, rekoč: »Hardun!« Kratko in jedrnato! Prijeli sta ga pod pazduho vsaka od ene strani in ga gnali domov. »Prav treba ti je bilo tega!« je rekla žena in drugega nič.

Uboga zapuščena gospodična Mici je ostala sama sredi ceste, ječe lovila sapo, gladila si strganostno krilo in se bridko jokala. Poizkusila je zaklicati za onimi tremi: »Sem že lepše videla!« in »Pik aduti!« pa ni bila kos govoriti in ni mogla drugače dati duška svojim občutkom, nego da je z roko ob nosu pokazala za odhajajočimi rogovilice ali kakor pravijo v Ljubljani — osle.

Blažene Koseze je niso videle nikdar več.

Niti ne bi vedeli v Kosezah, ali še živi ali ne, da ni par let po popisanih dogodkih prišlo pisanje od ljubljanskega župana na onega v Kosezah za stran čisto majhnega otroka, ki spada pod Koseze in ga naj prevzemo in rede. Ime je bilo detetu Marija Menart in je bila hčerka gospodične Mici in njenih desetih ženinov oziroma neznano katerega izmed njih. S takimi otroki imajo občine veliko sitnosti in stroškov, da molčimo o pohujšanju.

No, s tem otrokom izjemoma ni bilo posebnih križev. Kajti Menartovi so ga brez besed in prerekanja vzeli za svojega in ga lepo vzredili in vzgojili in mlada Micka je bila ubogljiva, rada je delala in rada molila, zato je pa tudi dobila o svojem času enak delež kakor drugi. —

Le o Smukovih še par besedi. Dobri Smuk je polagoma res zlezel pod kuratorja, kakor je kazalo že od kraja. Njegova žena pa je ostala pridna in poštena. Morebiti bo še kdaj srečna. Toda s tem dedcem ne!

Zakaj pijanec je kakor presica: če se presica navadi v rž, jo moraš pobiti ali pa rž požeti, — ne poboljša se ne!

S to lepo domačo priliko, biserom narodne mo- drosti, pa končam.

FRAN MILČINSKI.

Povest, ki spravi čemernega človeka v dobro voljo, je velika dobrotā. A takih povesti ni mnogo; še manj pa je pisateljev, ki pišejo res izvrstne vesele zgodbe. Redki so, zato jih pa človek tembolj ceni.

Tudi nam je Bog dal človeka, ki se je najbrž prismejal na svet. To je Fran Milčinski. Doma je iz Loža (rodil se je l. 1867.), sedaj pa živi v Ljubljani kot sodni svetnik. Služboval je tudi v naših krajih (v Idriji). Napisal je precej knjig. Mika ga predvsem smešna stran življenja. Iz malenkostne stvari, ki bi je človek niti ne opazil, naredi dovtip. Veselost ga tudi v težkih časih ne zapusti. Med vojno je, n. pr. objavil več črtic o takratnih razmerah (Aprovizacija itd.), v katerih je pa smeje se povedal marsikatero bridko resnico. Napisal je pa tudi dva zvezka prelepih pravljic. Snov za te pravljice je vzel iz narodnih pesmi. Članom celovške Mohorjeve družbe je Milčinski znan po svoji povesti »Ptički brez gnezda« (1917.), v kateri opisuje življenje otrok brez prave vzgoje. V Koledarju Gor. Mohorjeve družbe je pa l. 1927. izšla kraška črtica »Posojilo«. Milčinski je torej že star znanec našega ljudstva, ki bo tudi »Gospodično Mici« z veseljem pozdravilo.

a. k.

JOSIP JURČIČ:

DVA BRATA

RESNIČNA POVEST

JOŠIP JURČIČ:

DVA BRATA

RESNINA POVRST

I.

Na pokopališču prifarne cerkve v hribih so pokopavali gruntarja Abranka. Malo pogrebcev je bilo; razen dveh rajnikovih sinov samo še nekoliko starih babic in otrok. »Naj v miru počiva!« so rekli duhovnik, odmolili nekaj očenašev za njegovo dušo in duše vseh vernikov, ki tukaj čakajo božje sodbe, potem so šli v cerkev razpraviti se in vsi so se razšli. Samo mlajši sin France Abranek, osemnajst let star fant, je še klečal na tleh pred grobom in jokal. Vsi drugi, celo njegov brat Tone, se niso mnogo zmenili zanj ne za rajnika. »Ko bi bil še kaj časa živel stari Abranek, bi bil zapravlil in zapil vse do zadnjega klina svoje domačije; prav je, božja volja je, da je umrl,« tako je dejal svet. Le mlajši sin je vedel, da mu je bil rajnik vendar oče, da je kolikortoliko skrbel zanj in da ga zdaj ne bo nikdar več videl na tej zemlji.

Solnce je bilo že visoko, ko je France Abranek vstal in počasi zapustil pokopališče ter krenil proti domu.

Abrankova hiša je stala bolj samotno sredi vasi. Lesena je bila in opuščena pa veliko zemljišča je spadalo k nji. Nekdaj je bila najboljša v vasi

in Abranki so dobro in lahko živeli. Šele danes pokopani gospodar jo je spravil na nič in zabredel v dolgé, ker je pijančeval.

Doma najde France svojega starejšega brata, sedečega pri orehovi polomljeni mizi, s komolcem glavo podpirajočega in v mislih zatopljenega. Tiho sede k peči in oba brata dolgo molčita.

»Kaj bo pa zdaj?« pravi mlajši brat France čez nekaj časa.

»Naj bo, kar hoče,« odgovori starejši Tone osorno.

»Očeta ni več, matere ne.«

»Prava reč, če takega očeta ni več, kakor je bil najin. To še oče ni bil« — pravi Tone. — »Zapravil je vse, pil je po krčmah, na svoja sina še mislil ni. Jaz ga ne spoznam za svojega očeta. Lehko bi mi bil zapustil lepo domačijo, da bi bil živel kakor drugi ljudje, zdaj je pa pustil samo gole stene in dolgove.«

»Oh, Tone! Ne govori tako, to je greh; oče so oče, Bog jim bo grehe odpustil, spokorno in izpovedani so umrli. Če so nama pustili dolgove, se zato ne smeva hudovati na očeta, ampak gledati morava, kako jih bova sčasoma plačala. Bog nama bo gotovo pomagal.«

»Kaj govoriš: bova plačala,« odgovori Tone. »Kaj sam sebe šteješ? Ti boš figo plačeval, domačija je moja, jaz sem starejši. Tebi nič mar naša hiša in dolgovi ne, katere je starec naredil.«

»Saj vem, da je vse tvoje,« pravi France.

»No, tako pa tiho bodi, kaj pa golčiš! Kar ti bo gosposka spoznala iz hiše za doto, tisto ti bom vrigel pod noge, potlej pa idi, kamor hočeš, jaz te ne maram. Ti nisi nič boljši, kakor najin oče, ki je vse

zapravi. Saj te je dobro poznal, zato te je rad imel, mene pa ne. Seveda, ti si mu dajal potuho, kadar je pijan prišel domov. Če sem mu jaz očital in ga zmerjal, kakor je zaslužil, si bil brž s svojim jezikom vmes in si ga skoraj zagovarjal.«

»Ti si četrto božjo zapoved čisto pozabil. Staršem se morajo slabosti prizanašati in prikrivati,« pravi mlajši brat.

»Le prikrivaj jih, če hočeš, zdaj se lahko prikrivajo. Poprej je bilo pa treba drugače in morda bi vendar tako ne bilo. Zato pa molči; kar ti gre, to boš dobil. Kakih petnajst goldinarjev ti bodo prisodili, namesto dvesto ali tristo, potlej pa pojdi. Jaz bom že sam gospodaril, bolje od očeta in tebe, ki si ga zagovarjal.«

»Ne bom ti delal napotja, svet je velik,« pravi France in začne tiho jokati. Da je brat tako trd in kamenitega srca, da še po smrti ne odpusti očetu, da ga précej goni od praga: to ga je bolelo.

»No, še tega je treba, da boš tu cvilil in jokal kakor mlada mačka. Kajpak!« reče Tone.

Oba sta zopet dolgo molčala.

Bilo je poldne, nobeden ni še jedel. Tone vstane, gre za peč, vzame s police veliko skledo in žlice. Bil je ostanek snočnje večerje. Postavi na mizo in začne jesti.

»Pojdi jest, če hočeš,« pravi Francetu.

»Ne bom, Bog ti blagoslovi!«

»Tudi prav, joka se boš nasitil.«

Takoj potem mlajši brat vstane in odide iz hiše.

»Pojdi, kamor hočeš,« godrnja Tone, pogloje

skledo in jo zopet postavi prazno na staro polico. Kake pol ure potem se vrne France v hišo. Imel je culo pod pazduho.

»Kaj boš?« vpraša Tone.

»Grem,« odgovori France.

»Kam?«

»Svet je velik, Bog je povsod. Doma vidim, da sem ti nadležen, da me podiš, zato grem.«

»Kdo te podi? Jaz sem le hotel reči, da ti ne boš gospodaril. Pri hiši si pa lahko, dokler ti dote ne dam. Potlej lahko greš služiti ali pa se oženiš ali kar si bodi. Tega nisem rekel, da pojdi précej.«

»Čim prej, tem bolje je, ker mora biti. Daj mi roko za slovo, Bog te obvaruj!«

Tone dá roko, pa gleda stran, ne stisne je nič, ne reče ničesar kakor: »Saj menda te ne bo vrag daleč ponesel?«

»Daleč grem. V Trst najprej in potlej še kam dalje morebiti. Če se več ne vidiva, moli zame, jaz bom pa zate,« pravi France in si obriše solzo.

»E, rajši že vsak zase moliva, kaj bi to! Kadar boš hotel imeti doto, pa pridi ponjo. Spomladi, če lan ne pozebe, ti bom morebiti že vrgel tiste krajcarje.«

Rekši odide Tone na vrt, vzame motiko v roke in začne kepe tolči po brazdah novoizorane njive. Še mar mu ni, da je danes pokopal očeta in da je brat šel bogvekam. Prav je, da ju ni več — obeh, misli samopašnik in samopridnež. Oče je zapravljjal, brat pa je pri hiši. Delam lahko sam, jem lahko sam. Tako si bom vsaj zopet kaj opomogel v gospodarstvu.

France pa je s svojo culo postal vrhu hriba zu-

naj vasi, se ozrl najprej proti cerkvi, kamor je od otroških let hodil molit, proti pokopališču, kjer oče in mati počivata v miru, potem proti domači rojstveni hiši, kjer je ostal trdosrčni brat. Za hip ga obide jeza in misli si, takega brata kakor jaz, nima nihče na svetu. Ni vreden, da bi se ga kdaj domislil, ni vreden, da bi ga kdaj iskal. Nikoli ga ne bom ničesar prosil, naj ima tisto doto, lakomnik, naj ima domačijo sam; pa tudi pomagal mu ne bom nikdar. A takoj zopet pravi: Brat je moj, tiste matere sin kakor jaz. Naj bo tak ali tak, brat je. O mati, ljuba mati, kaj bi rekli vi, ko bi bili to doživeli! Prav je menda, da ste umrli, in vendar bi vas rad videl živih, rajši, kakor da bi imel vse bogastvo tega sveta.

Bog te obvaruj, domača vas! Bog te obvaruj, brat, Bog ti daj srečo! Težko, da bi me kdaj videl.

II.

Tone Abranek je bil odslej sam gospodar pri hiši. Najpridnejši in najdelavnejši kmet je bil v vsej vasi. Delal je dan na dan kakor črna živina, storil toliko kakor trije drugi. Privoščil si je malo, ni se upal ne enkrat dositega najesti, nikdar ni pokusil vina ali druge drage pijače.

Čeprav je bil sam svoj in ni govoril s sosedi, so ga vendar hvalili, da je ves drugačen kakor oče njegov, da pridno plačuje dolgove, redi živino in kmetuje.

Čez šest let je bila Abrankova domačija zopet dobra, brez dolga. Tone je bil trideset let star

in mislil se je ženiti. Ker je bil nekako oduren, nevljuden in neroden, mu je povsod izpodletelo, kamor se je obrnil, nobena ga ni marala.

Ker se v obližju ni dalo, je šel Tone Abranek v daljno sosedno vas. Tam ga ljudje niso poznali. Razložil je svoji nevesti, da je kmet brez dolga, da ima dobro zemljišče itd.; tako mu je šlo nazadnje vendar srečno izpod rok; oženil se je in dobil z mlado ženo nekaj stotakov.

Vendar je s tem kupičkom dobil mačka v vreči. Deklice poprej ni poznal, spoznaval je šele ženo poročeno. Bila je huda, delala ni rada, rada pa dobro živela. Dobila ga je čisto v pest, vse je moralo tako biti, kakor je ona hotela. A pregovor pravi, da gospodinja tri ogle hiše podpira, gospodar samo enega. To se je pri Abrankovih kmału pokazalo. Vse je šlo nekaj let nazaj, dolgovi so se povračali, v hlevu je bilo manj živine, na dvoru manj gnoja, na polju slabši pridelek, davki pa vedno večji.

Bog je bil Abranekov zakon na drugi strani blagoslovil z obema rokama; podelil mu je celo kopico otrok, vsem tem pa je bilo treba skrbeti očetu za opravek in za jed, dasitudi so bili še premladi, da bi bili česa pridelali, pridobili in pripridili. Tako se je naredilo, da je imel Tone Abranek skrbi čez glavo, da ni mogel mirno spati in se mu je hudo godilo.

O svojem bratu ni nikdar slišal ničesar. Ne pisma ne poročila ni bilo o njem. Sploh so mislili vašcanje, da je umrl. Tone Abranek se ga je nekaterikrat domislil, dasitudi je bil ta spomin malo grenak.

Ker je imel otroke in ženo, je spoznal, kaj je ljubezen. Spoznal je, da do svojega brata in do svojega očeta nekdanj ni imel nobene ljubezni. Mislil je, kako hudo bi pač bilo, ko bi moj otrok mene tako imel, kakor sem jaz očeta pred smrtjo in po smrti! Ko bi kateri mojih svoje brate in sestre tako zgrda odpravil od hiše, kakor sem jaz svojega brata.

Tako je včasih mislil in vest ga je pekla. Ker je videl, da nima nikjer sreče, da gre vse od leta do leta na slabše, mu je prišla misel, da ga Bog kaznuje. Ta misel je bila strašna, noč in dan se je ni mogel znebiti. Dostikrat se mu je sanjalo, da vidi očeta, kako mu očita, da je grdo ravnal ž njim, da vidi brata, kako je pri tujih ljudeh onemogel in na smrt bolan, brez postrežbe.

Jame bolj pogostoma moliti, da bi se utolažil in pregnal skrbi, pa ni se dalo. Vest je bila še hujša. Da bi jo ukrotil, se vda tisti pregrehi, katero je očetu tako brezsrdno očital, pijančevanju.

Pozno ponoči je bilo nekega dne, ko pride vina poln domov. V hišo se ne upa, tam je žena, huda bi bila. Tam so otroci, grdo bi ga gledali, kakor je on nekdanj gledal očeta, če je v enakem stanju prišel domov. Zleze torej v lopo pred hlevom v slamo in pade, kakor bi ga ubil. Tobak je kadil, žareča pipa mu pade iz ust na slamo. Preden je še zaspal, se razsveti okrog njega, slama je v ognju. Zdajci je minila pijanost, preplašen zakriči, vstane in jame z rokami in nogami ogenj teptati. Ali prepozno je; kakor blisk naglo je vsa slama v ognju, vsa lopa gori.

Preden na njegov krik sosedje priteko vkup,

se je že vnela slamnata streha na hiši, na hlevu, na skednju, vse gori, vse je suho, pomoč je zastonj.

Kakor iz uma se je valjal Abranek po vrtu. Proč je bilo vse, kar je imel, v pepelu je bila hiša, v pepelu njegov poljski pridelek, hrana za zimo. Ostala je še zemlja, polje in gozd. Gozd je bil že rajni oče obropal in posekal, zdaj je rastlo majhno mladovje, mnogo ni bilo vredno. Polje pa je bilo zadolženo, ni bilo več njegovo.

»Vse je proč, Jezus, pomagaj!« je kričal Abranek. Pomagalo ni vse nič. Kar je, to je. Hipoma je bil berač.

Da je Abranek zažgal svojo domačijo sam iz lastne nerodnosti, tega ni vedel nihče. Nikomur se ni upal povedati, celo ženi ne. Ravno zato, ker je to sam vedel, ga je še bolj peklo. To je očitna roka božja — mu je dejalo nekaj. — Svojega očeta si pisano gledal, če je prišel v svoji slabosti domov, zmerjal si ga, smrti si mu želel. Zato te je zadela šiba božja. Podoben si tistemu Noetovemu sinu Kamu, o katerem se sliši v pridigi in bere v svetem pismu, da je pijanega očeta zaničeval in sramotil in zato ga je oče preklel in Bog zapustil. Podoben si Jožefovim bratom, ki so mlajšega sobrata od doma prodali v tuji svet.

Tako mu je govorila vest in potrj je bil tako, da ni mogel ničesar začeti. Še bi bil novo hišo sezidal s pomočjo dobrih sosedov, ali ni se upal lotiti, mislil je, da ga je Bog zapustil.

Upniki so se jeli oglašati po vrsti. Kar je ostalo, so prodali in razdelili med seboj. Gledali niso in ne poslušali prošenj uboge žene, ubogih otrok. Bili so neusmiljeni.

Eden Abrankovih sosedov je bil dober mož. Videč tako nadlogo in revščino, je ponudil svojo stransko bajto Abrankovi družini za stanovanje. Drugi pa so mu dajali živeža, tako da je prišla spomlad.

Bilo je več dobrih letin. Ta spomlad pa je prinesla s seboj slano, slana je poparila zimno setev, za slano je prišla suša in požgala jaro žito. Krompir je gnil že na njivah. Huda letina je bila. Za hudo letino prihaja lakota in res je prišla.

III.

Zima je bila, sneg debel. Kmetje, ki so včasih prodajali žito, so hodili letos v mesto ponje; tam so imeli kašče. Ker večjidel niso imeli gotovega denarja, so ga jemali tudi od oderuhov in bogatinov na upanje in obetali o prihodnji novini drago plačilo.

Tone Abranek je imel obilo otrok, vsi so hoteli jesti; denarja pa ni imel, upanja ni imel. V dar mu ni mogel dati, kdor bi bil rad dal; kdor bi bil pa lahko dal, ta ni imel navade dajati vbogajme. Režež Abranek je bil v hudi stiski. Kaj, če je bil sam lačen, on je trpel. Ali otroci niso znali trpeti, brez prestanka so hoteli imeti kruha — jesti.

Žena je ležala bolna od strada in glada. Otroci so lačni jokali okrog nje. Abranek je zamišljen sedel in ugibal, kako, kje bi se dobilo kaj za v mlin.

»Oče, le malo kruha!« joče mlajši sin.

»Le počakaj, dobili ga bomo, zdaj ga ni,« odgovori oče.

»Lačen, strašno lačen,« pravi drugi sinek in prime očeta za koleno.

»Jaz tudi, oče!« se oglasi deklica.

Abranek popade svojo kučmo, naroči ženi, ki je na slami v kotu bolna ležala, naj otroke utolaži, in pravi: »Na vsak način kaj prinesem, naj izprosim ali posili vzamem ali ukradem; če ne, pa me ne bo več nazaj. Poginil bom, pa poginite potem še vi vsi.« In beži iz koč.

Kam bi se obrnil? Povsod je že bil, nihče ni hotel ničesar dati. V mlinu ima največ, mlinar bo dal, moral bo dati. Tjakaj krene.

Mlinar je bil bogat mož, žita je imel dosti, nekateremu ga je dal že to zimo za denar in brez denarja na upanje.

»Lepo vas prosim za pet ran božjih, dajte mi žita ali moke ali kar je. Gotovo vam ga bom plačal,« prosi Abranek.

»S čim ga boš plačal, ko ničesar nimaš?« pravi mlinar z zaničljivim smehljanjem.

»Dajte mi kaj, da mi otroci od lakote ne pomrjo. Plačal bom, če krvavo zaslužim. Dajte za božjo voljo, usmilite se!«

»Ne morem,« odgovori mlinar in se obrne proč.

»Če le hočete, lahko daste.«

»Saj si imel hišo, njive in dosti žita, kaj si pa zapravil in zagospodaril? Le drugam pojdi, jaz nimam.«

»Domislite se tistega Lazarja v evangeliju in bogatina, ki je bil neusmiljen.«

»Kaj meni mar tisti bogatin! Jaz nisem bogatin, sam sem revež. To bom menda sam bolje vedel kot ti!«

»Pa mi vendar dajte samo malo moke, nikdar vas ne bom pozabil,« prosi Abranek.

»Ali ne slišiš, da nimam, nimam, pravim, sliši, če imaš ušesa,« vpije mlinar. »Vse sem razdal in poprodal. Če mi daš cekin za četrtnik, ne morem dati. Pridi čez dva dni, pa ti bom bokal moke dal zastonj, ker si že ravno tako siten in nadležen. Da človek nima miru!«

Tako rentaći mlinar in gre v izbo. Abranek pa se žalosten obrne in odide po stezi.

»Skopuh! Ima pa ne da! Neusmiljen je. O, prav mi je! Da bi vsaj jaz sam umrl; da bi le otroci imeli kaj jesti!«

Šel je k drugemu žitnemu trgovcu, vendar tudi tu ni dobil ničesar, takisto ne pri tretjem. Vsakdo mu je drugam svetoval in rekel: oni laže dá kot jaz.

Mrak se je delal, ko je šel Abranek potrť in pobit po cesti proti domu. Prazen se ni upal k otrokom, dobiti pa si ni upal nikjer ničesar, povsod je bilo pomanjkanje ali pa neusmiljenje.

Obupavati začne, v glavi se mu jame vrteti, oči se zablistajo in kleti začne zdaj, zdaj zopet moliti.

»Meni ni več živeti,« reče zamolklo.

Ob cesti na samotni trati je rastle kriva hruška. Sneg je visel na vejah, sneg je bil na debelo okrog debla. Na vršičku pa je sedela vrana in kavkala, kakor da bi bila tudi ona lačna. Ko je ugledala Abranka na cesti stoječega, je zletela frfraje čez polje vrh vasi in izginila v sinjih oblakih tam daleč.

»Obesil se bom, pa bo vse končano. V peklu menda ni huje, kakor je meni,« pravi Abranek, ki se mu je že v glavi mešalo.

Angel varih ga je zapustil. Res gre k stari krivi hruški, odpne svoj jermenast pas in naredi zanko.

Potem spleza na drevo, natakne zanko okoli vratu in na štrcelj odlomljene veje ter se izpusti. Visel je med zemljo in nebom, zakričal, sape mu je zmanjkalo, temno se mu je storilo pred očmi in nič več ni vedel, kaj je.

IV.

Ravno ob istem času, ko je Abranek sam nad seboj v svojem obupu storil strašno pregreho, so pridrsele majhne sani po cesti. Uprežen je bil droban, suhoten konj, na saneh je sedel kmetiški voznik, za voznikom pa gosposki človek srednje starosti v plašč zavit.

»Kaj je pa tam-le?« vpraša gospod voznika, kažoč proti stari samotni hruški.

»Jezus pomagaj!« zavpije voznik. »Človek se je obesil. Pravkar menda, ziblje se še.«

»Brž,brž ustavi, morebiti ga rešiva,« pravi gospod ustrašen in oba poskačeta hitro z voza. V hipu sta bila pri drevesu in voznik naglo prereže jermenasti pas, na katerem je visel nesrečni Abranek. Truplo pade v sneg.

»Gorak je še in srce še bije,« pravi voznik.

Oba ga začneta s snegom drgniti po čelu. Kmalu Abranek debelo potegne sape vase in začne dihati. Gospod mu vlije iz velike steklenice vina v usta in takoj potem se obešencu vrne zavest, odpre oči in čudno gleda okrog.

Pomagata mu na noge.

»Kaj pa je?« vpraša Abranek, ki v tem hipu ni čisto nič vedel, kaj se je zgodilo ž njim.

»Pijte tukaj še malo, slabi ste,« pravi tuji gošpod ter mu pomoli steklenico z žganjem. Potegne nekaj požirkov; to ga okreпча.

»Bog vam povrni,« pravi.

»Odkod ste? Iz vasi?« vpraša tujec.

»Iz vasi.«

»Pojdite z nama na voz, hoditi ne morete; pe-
ljali se boste.«

Dasi tudi Abranek ni vedel, ne kam ne kako, je vendar šel ž njima do ceste. Voznik ga je držal za ramo. Tam se zavalil na sani.

Šele po poti se mu povrne vsa pamet. Domisli se, kaj je hotel storiti, kaj ga čaka doma in vse. Stresne se, samega sebe ga je groza.

Tudi tujec je menda opazil, kaj premišlja. Začne ga izpeljavati in izpraševati ter zve vzrok, zakaj se je mislil sam usmrtiti. Ko ga tujec pogleda natančneje, ga izprelete barve in naglo ga vpraša, kako se piše.

»Tone Abranek.«

Tujec se zgane. Precèj časa molči, potem ga jame zopet izpraševati, kako je izgubil domačijo itd. Obenem mu obljubi, da bo skrbel za to, da on njegova družina dobe še danes živeža. Abranku so prišle solze v oči, zahvaljeval se je gospodu, da ni bilo ne konca ne kraja, sklepal roke in molil, vse obenem.

»Ali imate kaj staršev še?« ga vpraša gospod.

»Nič, oče so umrli, že dolgo tega, Bog jim daj nebesa.«

»Tudi bratov nimate, da bi se v sili obrnili nanje?«

»Nobenega nimam. Enega sem imel. Menda je že umrl; po svetu je šel; ne vem kam.«

»Kako je to?«

»O nikar me ne poprašujte; če je nesrečen, ni nihče kriv tega kakor jaz, zato me je Bog udaril.«

»Kako nesreča človeka prenaredi,« je dejal tujec sam pri sebi.

V vasi se voz ustavi. V mali krčmi nakupi tujec kruha, vina in drugega ter izroči Abranku, naj nese brž domov. Obljubi mu, da pride za njim.

Čudno je bilo gledati otroke v nečedni koči, kako so poželjivo grudili kruh; oče je v veži pred pečjo kuhal, mati je sedela na postelji. Na polomljenem stolu pa je sedel njihov tuji dobrotnik, imel najmlajše dete v naročju, veselo gledal, kako se mu dobro je ter govoril ž njim prav po otroško. Žena pa ga je čude se gledala s postelje sèm; ko ne bi bila vina pred seboj videla in jedočih utišenih otrok okoli sebe, bi bila mislila, da so vse to le sanje. Ko bi bil tuji gospod malo mlajši, bi bila mislila, da je sam angel varih iz nebes, tako pa ni vedela, kaj in kako.

Abranek prinese skledo gorke jedi. Otroci so posedli okrog nje, oče pa ni mogel veliko jesti, približal se je tujcu in mu hotel poljubiti roko.

»Brat bratu tega ne stori,« pravi tujec.

»France!?« zavpije Tone Abranek in se ga oklene.

»Dà, tvoj brat France sem!«

* * *

Nekaj časa pozneje je imel Tone Abranek zopet lastno domačijo, boljšo in lepšo od prejšnje. Postal je ves drugi človek, dober sosed, revnim podpora in vsem možem zgled. Nadloga ga je bila predrugačila. Vsako leto pa je potoval z enim svojih sinov v Trst k svojemu bratu, trgovcu.

RADO:

SKRIVNOST PUŠČAVE.

Skrivnostna je mati narava. Toda ni ga menda prostranstva, ki bi človeka tako prevzelo kot sivo peščeno morje v neizmernih puščavah. Na vsakem kontinentu je kaka puščava ali vsaj pustinja. Nastane navadno tam, kjer je malo dežja ali pa kjer se vlijejo le silne plohe, da vsa deževnica odteče. Puščavski pas se vleče od Severne Afrike (Sahara), preko Arabije in Perzije v osrednjo Azijo s puščavo v Turkestanu in naprej v pustinja Gobi, ki pa je pravzaprav le stepa, ker požene ob dežju bujno travo. Manjše puščave so v južni Ameriki (Atakama in perujsko obrežje), v južni Afriki (Kalahari) in v zapadni Avstraliji. Na severu, razen par pokrajin v severnoameriškem Skalnem pogorju, puščav v pravem pomenu ni. So pač dneve in tedne hoda dolge ledene samote, toda te ne spadajo v naše kramljanje. Od tal je pa odvisno, kakšno obliko ima puščava. Ponekod so skalne puščave (hammada z arabsko besedo), kjer se ti zdi, da se je pravkar razsula v razvaline prestolnica mogočnega naroda. Kamen nad kamenom, vse prevrženo in v vseh mogočih oblikah.

Ker je v puščavi velika razlika med toploto po dnevi in mrazom ponoči, včasih celo do 50 °C, začne kamenje in skalovje kar pokati in se drobiti v grušč. Pa pride še veter in zanaša ter zmelje grušč v droban pesek, ki ga nanese v visoke gore tako zvane dune ali sipine. Zato se tudi zdi puščava kot valovito peščeno morje, polno skrivnosti in strahot.

Prav kot opomin leži sfinga stegnjena ob vходу v največjo puščavo sveta v Saharo v severni Afriki. Sfinga, pol človek, pol žival v senci tisočletnih grobov mogočnih egiptovskih faraonov, zre z obrazom proti vzhajajočemu solncu, edinemu kralju puščavskih tajnosti.

Mimo Sfinge pelje karavanska steza preko libijske puščave v osrčje Sahare in doli proti jugu k Tsadskemu jezeru v bajno mesto Timbuktu, glavno sejmišče puščavskih rodov. Tedne in mesece se zibljejo kamele, ladje puščave, v dolgi karavani od oaze do oaze. Gorje karavani, če se ji mehovi za vodo izpraznijo, predno je prišla do zelenice z visokimi palmami, ki se hlade nad žuborečim studencem. Od dežja sprane in od solnca obeljene kosti kamel in vodnikov pričajo, kje je dohitela arabske trgovce peščena smrt. Trikrat gorje pa karavani, ki opazi ob solnčnem zatonu črne pike na južnem nebu. Približuje se strahoviti puščavski veter, pravzaprav peščeni dež samum ali hamzin. Vodniki poskačejo s kamel, razprostrejo po pesku molilne preproge ter se sklanjajo proti Meki. Alahovemu svetišču, proseč ga, naj jih otme peščene smrti. Ko je samum že prihrumel nad karavano s strašnimi bliski in pišem ter šklepetanjem, poležejo živina in ljudje v krog in se stisnejo iščoč živ-

ljenja pred strašno smrtjo. Nebo postane močno rumeno ali rdeče. Vihar pa zasiplje in zasiplje živo kopicico v peščeni grob, iz katerega ni rešitve. Le vihar tuli nagrobne žalostinke. Ko se tema razvleče, je v puščavi mirno, kot je bilo, le par desetih metrov pod sipinami leži mrtva karavana. Ko bo veter spihal pesek raz nje, se bodo kosti sušile na solncu v opomin, kako strašna je moč puščave.

Za dolgo potujočo karavano je pa pravi praznik, ko zagleda že od daleč zeleno oazo. Dneve in dneve hoda ni videti v Sahari (= v arabščini velika peščena pustinja brez rastlinstva) nobenega zelenja. Le kod v kotlu med dvema sipinama se vleče po tleh kako rastlinje, podobno slaku z usnjatimi listi. V oazah in zelenicah, kjer so karavanske postaje, klije pa prav bujno zelenje.

Ko dežuje ob robu puščave, deževnica prokne kot pri nas na Krasu v tla, se zbira v podzemeljskih strugah in privre na nižje ležečih kotanjah na dan ter namaka korenine datljevih, kosevih palm ter različne zelenjadi (med to posebno tomat, do 1 meter visok grm z jabolkam ali paradižnikom podobnim sadom, ki se vživa kot solata ali kuhan kot omaka). V zelenicah se karavane založijo z datelji za nadaljno pot. Prgišče datljev in požirek vode sinu puščave zadostuje. Zato pa tudi datljevo palmo skrbno goje. Prvih sedem let palma nič ne rodi. Po 25 letih je pa silno rodovitna in ima sadeže do 80 leta.

Palma in kamela, ki sta si osvojili puščavo okoli l. 525., zapadno Saharo pa šele ob koncu rimskega cesarstva, sta predpogoj za življenje puščavskih plemen.

Saj Sahara tudi ni tako pusta, kot bi že ime po-

vedalo. Na devetih milijonih kilometrov (torej malo manj kot cela Evropa) se menjajo s sipinami in oazami v ravninah tudi planjave in pogorja, koder je možno stalno bivanje. Prav sredi Sahare se pne pod solnčne žarke do 3000 metrov visoko pogorje Ahaggar in kakih 1000 kilometrov proti jugovzhodu pa še razsežnejše pogorje Tibesti. Tod živijo pod lahno francosko nadvlado divji rodovi Tuaregov. Toda tako redko so naseljeni, da pride komaj po en človek na 1 kvadratni kilometer. Severno od Tuaregov imajo raztresena šotorišča različna arabska plemena, na jugu pa žive zamorska Tibbu plemena.

Velikanske pokrajine Sahare in drugih puščav pa je neobljudena zemlja polna tajnosti in strahot, ki jih slikajo orientalske bajke. Res Sfinga, uganka na površju zemlje.

RUBINI.

Amsterdam, ponosno obmorsko mesto na Holandskem, je mesto, kjer brusijo drage kamene. Zato je tudi šel Jon v Amsterdam in je ponudil draguljarju Hilverkumu dragoceno ogrlico. »To so sami koščki,« se je smejal draguljar. »Tega vam nihče ne kupi.«

Jon je bil ves preplašen. Tako iz sebe, da se je moral nasloniti na Hilverkumovo pisalno mizo. Tedaj je draguljar zagledal Jonovo roko in na prstu krvavordeč iskroč se rubin.

»Kaj pa imate tu?« pokaže na prstan. »To je bajen kamen.«

Jon se je trudno smehljaj. »Lepo že izgleda, toda rubin je ponarejen.«

Hilverkum je strmel v kamen. Potegnil je lastniku prstan z rok in kamen preizkusil. »Res, ponarejen je. Toda jaz vam vseeno ponudim zanj 1000 goldinarjev.«

»1000 goldinarjev za ponarejen dragulj?« se čudi Jon. »Sicer pa ga itak ne prodam, ker mi je drag spomin.« — In je šel.

Naslednji dan se je vrnil. »Tu imam zapestnico z dvanajstimi diamanti.« Hilverkum je diamante preizkusil. »Malovredna reč,« je zmajal z glavo, »toda za rubin vam ponujam 2000 goldinarjev.«

»Rubin je ponarejen,« ponavlja Jon. »Družinski spomin je in je zame vreden več kot 10.000 goldinarjev.«

Hilverkum strmi v prstan. »Dam vam 10.000 goldinarjev.«

»Za božjo voljo, saj me bodo imeli za sleparja.«

»Nič. Vztrajam! Dam vam 10.000!

»Pred pričami!«

Hilverkum gre po knjigovodjo.

»Jaz vam torej pred pričami prodam,« prične Jon, »ponarejen rubin za 10.000 goldinarjev.«

Hilverkum je vzel prstan, Jon denar. Ko se je Jon vrnil v hotel, je odprl skriven predal v kovčegu, kjer se je lesketalo devet popolnoma enakih prstanov z rubini. V posebnem predalčku pa je imel spravljen tisti prstan, ki ga je Hilverkum preizkusil. Jon si ga je nataknil na prst in ga šel ponujat k naslednjemu draguljarju, . . .

R. B.

RADO:

OBISK PRI KRALJU AVTOMOBILOV.

Po vsem svetu je znano ime Forda, največjega ameriškega bogataša in kralja avtomobilov. Glavna Fordova tovarna je v mestu Detroitu.

Prav zanimivo si je ogledati ta Babilon dimnikov, strojev, tračnic, žerjavov in — živih strojev, 125.000 delavcev. Ne izgledajo slabo, a vsem sije iz oči neka utrujenost in otopelost.

Obiskovalca peljejo najprej v sprejemni salon, kjer ga izroče posebnemu pazniku oblečenemu kot so ameriški policaji. Odtod vodijo obiskovalca po oddelkih. V velikanskih dvoranih polnih brnenja tiče ljudje drug poleg drugega ob »tekočem traku«, ki vozi mimo delavcev posamezne dele avtomobila.

Vsak delavec ima že določen gib.

Ta potisne vijak,

drugi zabije žebelj,

tretji pritrdi kolo,

četrti ogladi robove

itd.

dokler ne pride na koncu traku (t. j. širok pod, ki se premika okoli) že izgotovljen avto izpod delavčevih rok. Na koncu sede v avto delavec-šofer, ki novo vozilo kar zapelje v velikansko prodajno dvorano. Vsak dan zapusti tovarno do 600 avtomobilov.

Pri Fordu ni treba dosti znati. V pol ure se privadiš vsem potrebnim prijemom. Amerikanski način dela!

Delavci delajo po 8 ur dnevno. Nihče ne sme govoriti, ne kaditi, ne sedeti. Če hoče kdo prekiniti delo, mora kot v šoli dvigniti roko, da pripelje paznik na njegovo mesto namestnika, sicer bi se vse delo ob »tekočem traku«, ustavilo. Natančno je tudi preračunan čas za sleherni gib, ker trak se ne ustavi pred vsakomur kot le za določene minute pa se spet premakne.

Sirene zapiskajo. Čas kosila je. Delavci imajo le 15 minut časa, da pokosijo. V dvorano pripeljejo vozičke obložene z jestvinami. Za 25 centov si kupi delavec »zavoj kosila« (2 obložena kruha, malo sadja, en papirnat kozarec juhe in steklenico kave). Obed povžijejo kar stoje ali na tleh sede. Le pazniki in uradniki imajo posebne obednice, čeprav ima kateri od njih nižjo plačo kot delavec. Toda Ford ve, da je treba gojiti tudi duševno razpoloženje. Zato hoče paznikom z obednicami prišepniti, da so nekaj več kot delavci.

Najmanjša plača pri Fordu znaša 5 dolarjev (okoli 90 lir) na dan. Po prvih 2 mesecih se zviša na 6 dolarjev. Dela se le pet dni na teden. Toda ko se dela, takrat pa je treba pri Fordu res gibati. Zato pa tudi delavci v teh tovarnah dvakrat več izvrše kot n. pr. pri nas.

Blagostanje delavcev ni slabo. 73 odstotkov jih ima lastne hišice, z avtomobili hodijo pa na delo. Toda to še ni vse. Vsi so nekam otopeli, ker podzavestno čutijo, da so ponižani pod stroj. Dan za dnem, teden za tednom, mesec za mesecem vedno isti gib. Kako duhamorno!

Poleg tega pa še vedna bojazen, da si opoldne še pri delu, zvečer pa te že odslove, ker se je trg poslabšal. Ameriški delavec je zjutraj še gospod, zvečer pa že lahko popoln berač, če ni kaj prihrankov.

Taki brezposelni se že zvečer ob 11 uri postavijo pred ravnateljevim poslopjem v vrsto in čakajo, da jih morda naslednje jutro pozovejo v delo. Po tisoče jih preždi po cele noči z upanjem na delo. Pa pride zjutraj osma ura, uslužbenec obesi na vrata tablico: »Danes ne sprejmemo nikogar!« Obupanci pa le še čakajo, dokler ne pridejo ognjegasci ter jih s curki mrzle vode razpode...

To so načini ameriškega življenja.

Rado:

VOJNA, POPOLNA VOJNA!

Mirovne konference, shodi, zbori, poslanice, vse samo slepilo, če človek prebere kar piše William G. Shepherd, najboljši ameriški vojni poročevalec.

Šel je v vojno ministrstvo, da bi pozvedel, kakšna nova morilna sredstva so iznašli po končani svetovni vojni. Tam je zvedel, da so v ameriški armadi uvedli smodnik, ki mu voda ne more škoditi. Iznašli so tudi tako občutljive granate, da se razpočijo, če le trčijo ob platno, druge so zopet take, da prodro najprej najbolj debele oklepe križark in se šele v notranjosti ladje razpočijo. Pripravljeni so za bodočo vojno tudi taki oklopni vozovi (tanki), ki se bodo pomikali po suhem in po vodi. Ko se bodo narodi začeli spet lasati, bodo vsi vojaki oboroženi s strojnimi puškami. Po 100 strelcov na minuto bodo oddajale. Tako oboroženi vojaki bodo korakali ob majhnih tankih za 2 moža, ki bosta imela v vozu posebne strojne puške na vzmeti, da bo krogla kljub stresanju voza cilj dobro pogodila. Tanki bodo polagali tudi telefonske žice, kot polagajo ladje morske kable. Sploh bo, tako pravi omenjeni poročevalec, prihodnja vojna, vojna tankov in strupenih plinov. Francozi že imajo tanke po 600 ton, Rusi celo po 800.

Ko se bodo začele valiti v strnjeni vrsti te železne, ogenj in strupene pline bljuvajoče pošasti (tanki), se jim pač noben polk ne bo mogel ustavljati v strelskih jarkih. Vojne v strelskih jarkih je konec!

Najhujši sovražnik tankom se je pa tudi že rodil. To so posebne bombe iz letal, s katerimi bodo v stanu v par minutah zemljo tako preluknjati, da ne bodo mogli tanki naprej. Američani že imajo štiritonsko bombo, ki vrže proti nebu, ko se na tleh razpoči, toliko zemlje, da bi jo moralo 25 mož komaj v 4 dneh proč spraviti.

Kakšen trušč, dim, ropot, vzdušje bo v prihodnji vojni, tega si niti misliti ne moremo, zaključuje poročevalec Shepherd. Bravec si pa gotovo še dostavi: in koliko neizmerne nega gorja in trpljenja...

103

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

C0B1SS 2

00000209765

KAZALO.

	Stra
<i>Fr. Milčinski</i> : Gospodična Mici	1
<i>a. k.</i> : Franc Milčinski	85
<i>Josip Jurčič</i> : Dva brata	87
<i>Rado</i> : Skrivnost puščave	103
» : Rubini	107
» : Obisk pri kralju avtomobilov	108
» : Vojna, popolna vojna!	111

